

Ruzsa Ferenc

A SZÉKELY NEMZETI MÚZEUM A. 683 JELZETŰ PÁLMALEVÉL-KÉZIRATA

A Székely Nemzeti Múzeum könyvtárosa, Boér Hunor szíves közlése szerint:

„Talipotlevélre karcolt pálmalevél-kézirat, 25 összefűzött levél oldalanként 5 sor írással, aranyozott élekkel (23 beírt levél + 2 írás nélkül; 5,0 × 54,0 × 1,0 cm). Xántus János (1825–1894) ceyloni gyűjtése, valószínűleg dr. Ondaatje gyarmati segéd-főorvos szerezte be neki, Colombóban.¹

L. sz.: [SZNM, K] A[lapleltár. Tárgyak] 683 [a „Különböző tárgyak” listáján].

A kéziratot Vasady Gyula, a Székely Nemzeti Múzeum társalapító múzeumőre 1877. február közepén hozta el Xántustól, amikor felutazott Budapestre átvenni az 1849-es magyar Katonai Érdemrend első osztályának Kossuth adományozta példányát, melyet Bem tábornok Nagyszeben bevételéért, tehát valójában Erdély felszabadításáért kapott – Bem egyedülként viselt ilyen kitüntetést, mert a másik kitüntetett, Görgei nem vette át. Vasady február 14-én érkezett a fővárosba és jelentkezett az érdemrendet Budapesten kiállító Honvéd-menház bizottságnál, de a kitüntetés még másnap is megtekinthető volt, és Orbán Balázs is ekkor, február 15-én írt hozzá kísértőlevelet. 16-án reggel már vissza is utazott Kolozsvárra, tehát a megelőző két nap valamelyikén keresték fel együtt Xántust, és ő ekkor adta át Vasadynak az adományokat, melyeket az alakuló székely múzeumnak szánt. Vasady mind a budapesti útjáról való beszámolóban, mind pedig a múzeum ún. *Alapleltárában* rögzíti, hogy a kézirát sziámi királyi rendelésre, a 18. században készült.²

A kézirát régies khmer írással, *aksar kham* betűkkel íródott; ezt Kambodzsán kívül Thaiföldön (Sziám) is használták a páli nyelvű szövegek lejegyzésére.

A szöveg nyelve mindvégig páli.

A szöveg tartalma a buddhista páli kánon egy részlete: a *Sutta-pitaka* (Tanítóbeszédék kosara) *Majjhima-nikāya* (Közepes [hosszúságú beszédék] gyűjteménye) első harmadának (*Mūla-parṇāsa*, 'Gyökér (=kezdő) ötven [beszéd]') egy kötegni

szöveg, amely két tanítóbeszéd nagy részét tartalmazza. A két beszéd az MN 38 *Mahā-tanhā-saṅkhaya-sutta*, A szomjúhozás kioltásáról [szóló] nagy beszéd és az MN 39 *Mahā-Assapura-sutta*, Az assapurai ('lővárosi') nagy beszéd (Fol. 15r1-től).³

A kéziratköteg 23 levélből (a továbbiakban: folio) és két borító-levélből áll. A köteg hosszában kb. az első és második harmadánál, magasságra felénél van átfúrva és vékony zsineggel rossz oldalról („külső margói” felől) összefogva.

A felső borítólemezen kívül a könyvtár ún. kisovális pecsétje található („SZÉKELY NEMZETI / MUZEUM / 1879. / SEPSISZENTGYÖRGY”) és a még imecsfalvi címke – a múzeum 1875–1879-ben, özv. Cseréy Jánosné Zathureczky Emília alapításaként, a Kézdivásárhely melletti Imecsfalván, az ottani Cseréy-kúriában alakult –, rajta Vasady Nagy Gyula kézírásával: „*Pali Sanscrit biblia talipotfára karcolva. / Xántus János muz[eum]. ör ur adom[ánya].*” Az alsó borító-levélen belül a könyvtár ún. kisovális pecsétje (a fentivel azonosan).

A páli szöveg oldalanként öt sort tartalmaz, mindkétfelől széles margóval. A 2–4. sorokban az első és második harmadnál széles kihagyás az összefűző (piros és fehér fonalakból sodort, duplázott) vékony zsinag számára. Így az 1. és 5. sor átlagosan 75 *akṣara*-t (szótagelet) tartalmaz, míg a közbülső három csak mintegy 65-öt (20 + 25 + 20 bontásban).

Mindegyik folio *verso* (hátsó) oldalán a bal margón kisebb, dőlt betűs (*aksar jrieñ*) khmer írással a cím: *Majjhimanikāya / Mūlaparṇāsa*, alatta folio-„sorszám”, egy-egy *akṣara*-val kifejezve: *va, vā, ... sam, sab*. A foliók *recto* (elülső) oldalán a jobb oldali margón alig látható ceruzajel, európai számok 1-től 23-ig.

A kötegen a foliók sorrendje nem az eredeti; de már a ceruzaszámolás is a mai sorrendnek felel meg. A kötegen valamikor egy „kártyacsomag-emelést” eszközöltek, egyetlen foliót elvettek belőle (ez ma hiányzik), majd a megcserélten hagyott két félköteg

¹ Vö. XÁNTUS János 1877, 260/130.

² VASADY NAGY Gyula 1877 és Uő 1877a; Vasady 1877. február 14-i levele Özv. Cseréy Jánoséhoz (SZNM It, CsSznm, 28b); 1877. február 15-i falragasz az érdemrend budapesti

kiállításáról (uo., 29a), Orbán Balázs 1877. február 15-i levele Özv. Cseréy Jánoséhoz (uo., 31a).

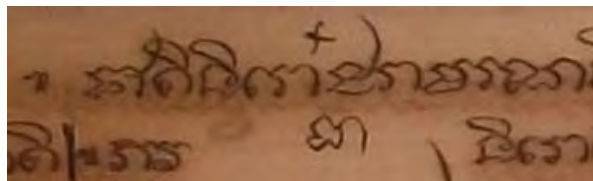
³ A vonatkozó konkordanciátáblát lásd *1. táblázat*.

elejére-végére kerültek (vissza?) a borító-levelek. A szöveg valójában a ceruzaszámolás szerinti 17. folióval kezdődik, tehát a helyes sorrend: 17, 18, ... 23., itt egy folio hiányzik, majd 1, 2, ... 16. ceruza-sorszámú foliók.

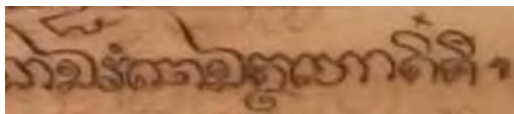
Javasolom az eredeti sorrend helyreállítását, és az eredeti jelzetnek (és szövegfolytonosságnak) megfelelő új európai folio-számok bevezetését. Ezt érdemes lenne a ceruza-számok helyére, tehát a recto oldal jobb margójára írni. (A továbbiakban az új folio-számolással utalok a kézirat egyes helyeire.) A mellékelt táblázatban részletesen bemutatom a lapok helyes sorrendjét, továbbá tartalmát. Utóbbit a standard európai szövegkiadás oldal- és sorszámaival jelzem.⁴

A köteg a folio-jelzetek alapján a *Mūla-panṇāsa* teljes szövegének 15. kötege lehetett. Ugyanis itt a jelzetek a *v* és *s* mássalhangzón alapulnak, márpedig a páli ABC-ben a *k* betűtől kezdve 28 mássalhangzó előzi meg a *v* betűt, ezek tehát páronként kötegbe rendezve 14 köteget eredményeznek. Mivel a VRI kiadásban jelen kézirat szövege 35 118 betűből áll, így a megelőző 14 kötegnek – ha pontosan ugyanekkorak – 491 652 betűre kellene rúgnia. Valójában a szöveg 501 309 betű, 9 657 betűvel, tehát alig 2%-kal több. Ez a pontosság kétségtelenné teszi következtetésünket, hogy valóban a *Mūla-panṇāsa* 15. kötegről van szó.

Az íráskép általában fegyelmezett, világos, elég jól olvasható. Kevés javítás látható, olykor beszúrás, többnyire törlés. Példa a beszúrára: 6r1 (= folio 6 recto 1. sor) || *jātinīrojarāmarāṇa*. A *ro* után-fölött egy + jel, alatta *dhā*; és a helyes olvasat valóban *jā-ti-nirodhā jarā-marāṇa*.

Példa a törlésre: 6v5 *evaṃ no ettha hotīti* ||. Az utolsó szótag két áthúzással törölve, előtte az *i* hosszúsági mellékjele is áthúzva; a helyes olvasat valóban *hoti*.

Számos hibát, legtöbbször egy-egy betű kimaradását azonban nem javítottak ki. A legterjedelmesebb hiba: a 7r1 sor kétharmadától megismétlődik a megelőző másfél sor (egy további, súlyosan értelemzavaró hibával kibővítve).

Összességében azonban a kézirat szövege érthető, és elég pontosnak látszik. Ám a fent említett hibákon túl mégis számos helyen eltér a szövegkiadásoktól (és az apparátusukban feltüntetett egyéb kézirat-olvasatoktól), úgy, hogy az eltérés is értelmes páli szót ad ki. Három különösen izgalmas példát emelek ki. A 7r3, illetve 7r4–5 sorokban kétszer is *paṭihāveyyātha* szerepel a kiadások *paṭidhāveyyātha* szava helyett. Bár mindkét ige rendkívül ritka, de az új olvasat szerinti 'meditáltak-e róla' avagy 'vizsgálgatják-e' (hajdani és leendő születéseiteket) jobbnak tűnik, mint a szokásos 'odafuttok-e', bár persze nem vitás, hogy metaforikusan az utóbbi is értelmezhető. – Két kitűnő szakember, Bhikkhu Anālayo és Alexander Wynne késhegyig menő vitát folytatott róla, miért nevezi a Buddha ezt a hosszú és bonyolult szöveget tömörnek; Anālayo meg is jegyzi, hogy a beszéd kínai változatában nem szerepel ez a jelző.⁵ Nos, kéziratunkban a 14v4 sorban szintén hiányzik a *saṃkhittena* szó. – A 24v5 sorban, egy rendkívül fontos formulában *vimuttamhi ti*, azaz 'megszabadultam' szerepel a kiadások *vimuttam iti*, 'meg lett szabadulva' kifejezése helyett.

Tekintettel a kézirat korára is (mivel Xántus János 1870-ben gyűjtötte,⁶ legalább 150 éves), továbbá a benne szereplő beszédek jelentőségére, a kézirat olvasatai figyelmes tanulmányozásra érdemesek, és hasznos volna tekintetbe vételük egy leendő kritikai kiadásban.

⁴ PTS kiadás, azaz TRENCKNER, Vilhelm (ed.) 1888.

⁵ WYNNE, Alexander 2018, 110. és ANĀLAYO, Bhikkhu

2019, 144–145, 151.

⁶ XÁNTUS János 1877, 127/1.

Appendix 1.

Provenienciadatok

(VASADY NAGY Gyula 1877, 61:)

Vasady Gyula tanár úr, ezen múzeumnak lelkes öre és rendezője (ki a Bem érdemkeresztjének átvételére rándult fel a fővárosba) Orbán Balázs társaságában meglátogatván Xántus Jánost, ő is nagylelkűleg megajándékozta szülőföldjének keletkezőben levő múzeumát a következő becses tárgyakkal:

1) Egy páli szanszkrit nyelven írt, buddhaista bibliával, mely talipotfa szeleteire van karcolva, igen finom és ékes betűkkel; e remekmű a 18. században készült, a szíami király rendeletére.

2) Három darab szíami pénz, egy réz, egy ólom, egy porcelánból.

3) Két darab kínai érmet, egyik Krisztus előtti korból, másik folyó pénz.

4) A kínai történelem azon kézikönyvét, melyet a kínai közepánodákban használnak.

5) Egy nagyon finom festésű kínai képet.

Ezeket felül megígérte Xántus, hogy mihelyt a Székely múzeum rendezve s a szükséges szekrényekkel el lesz látva, indiai és kínai madárgyűjteményéből 40 darabot, érem- és csigagyűjteményéből is fog juttatni a Székely múzeumnak.

(VASADY NAGY Gyula 1877a, 75:)

I. Könyvek és kéziratok. [...] Xántus János úrtól 1 kínai könyv (történelem). *II. Régiségek és érmek.* [...] Xántus János úrtól 3 db szíami, 2 db kínai pénz. [...] *IV. Különböző tárgyak.* [...] Xántus János úrtól 1 páli szanszkrit buddhaista biblia, mely talipotfa-szeletekre van karcolva, [...] 1877. március 4-én.

(XÁNTUS János 1877, részletek:)

[127/1:] „1870. év kezdetén az angol keleti postagőzjárat-társaság Nubia nevű hajóján kelet felé utazván, tíz napig tartó folytonos szélvész és vihar után, egy forró januári nap reggelén érkeztünk a ceyloni partokhoz.”

[138/12:] „...egybeült nem akartam megállani s időt vesztegetni, mint az ország fővárosában, Colombóban, s azt is csak azért ejtettem útba, mert ki nem kerülhettem. Különb, egy füst alatt meg akartam nézni a sziget közmívelődési intézeteit is, s tisztelni óhajtottam a kormányzónál, kihez több helyről ajánlólevelekkel voltam ellátva.”

[145/19:] „A kormányzói hivatalhelyiségben egy szárnysegéd s titkár volt csak jelen, ezek azonban föltűnő szívességgel fogadtak, s erőnek erejével a kormánypalotába akartak szállásolni, biztosítván, hogy az semmi alkalmatlansággal nem jár, minthogy a cselédség, konyha stb. tökéletesen rendben van. Azonban a szíves vendégszeretetet nem fogadtam el a pár napra, mit a városban töltendő valék, de a fogatot már elfogadtam, mely rendelkezésemre adatott, s jó szolgálatokat is tett nekem. A szárnysegéd, Robertson kapitány, többek közt egy érdemes úrnak: Ondaatje kolonális segéd-főorvosnak is bemutatott, ki a szigeten egyik legtanultabb ember, s a ter[146/20:]mészettudományoknak is nagy kedvelője. Az orvos született szingál ugyan, de tanulmányait Londonban végezte, s ott tért a keresztyén hitre is. Természetesen beszéli tehát az angolt, mintha anyanyelve volna, s emellett szingál- és tamil-lite-

rátus is lévén, a buddhistáknál pedig a türelmetlenség egyáltalán nem lévén ismeretes, Ondaatje úr az angolok úgy, mint a benszülöttek bizalmát tökéletesen bírja; közbecsülésben áll fölfelé úgy, mint lefelé, s igen sok kényes kontroverziában az történik, mit ő akar. A doktor ismeretsége kimondhatatlan sok jó szolgálatokat tett nekem; míg ott voltam, oldalamtól nem mozdult, bevezetett családi körébe, s számos előkelő szingálakkal s tamilokkal is megismertetett, megmagyarázta kézzelfoghatólag a kormányrendszert s kormányzási módot, elvezetett a közművelődési intézetekbe, s egyáltalán mindenről érthető s szakavatott fölvilágításokkal szolgált; midőn pedig távozáim, ajánlólevelekkel látott el, különösen a ceyloni buddhisták legfőbb papjához Kandyben.”

[149/23:] „Dr. Ondaatje a múzeumba is elvezetett, hol igen szép geológiai és ásványgyűjtemény van, s a Ceylon szigetén előforduló drágakövek s gyöngyagylók is szépen képviselvek; de, mi engemet sokkal jobban érdekelt volna, mint bármi más – a zoológiai gyűjteményt oly, nemcsak rendezetlen, de egyáltalán elhanyagolt állapotban találtam, hogy abból a [150/24:] sziget állattani viszonyairól valódi fogalmat nyerni lehetetlen volt. A kitömött madarak s emlősök már régen a molyok s penész pusztításainak voltak átengedve; a szeszpéldányok összerohadva vagy szárazra keményedve; a rovarok pusztító bogarak által szintén úgy összerongálva, hogy a példányokat fölismerni lehetetlen volt. Néhány nagyobb pikkelyes állat, mint krokodilusok s monitorok, a folyosón csüngtek láncokra aggatva, tele pókhálókcal, melyek közt gyíkok futkostak föl s alá. Bizonyosan ezért történt, hogy a múzeuma gondot viselő tanár, kit, hogy nekem a gyűjteményt megmutassa, a kormányzó titkára odarendelt, személyesen meg sem jelent.”

[309/42:] „Colombóban létem pár napjának utolsó estéjét Dr. Ondaatje barátságos családja körében töltöttem, hol több urakkal volt szerencsém megismerkedhetni, különösen Tytler B. B. úrral, egyik legnagyobb kávéültetvényessel a szigeten, ki ültetvényét gyűjtések eszközésére legkétségesebb vendégszeretettel fölajánlá, s ki Kandybe velem együtt volt másnap reggel utazandó. Dr. Ondaatje ez alkalommal több könyvet s rőpiratot keresett össze számomra, melynek nagy hasznát vettem, s jelen leírásomnak alapossága is nagyrészt azoknak köszöni létét. Amint a doktor ezen könyveket kiválogatta, kitűnt könyvtárának szomorú állapota, mennyiben a penész nemcsak a könyvek lapjait mindenütt befoltosította, de a kötéseket is annyira megromogálta, hogy ez minden esetben szétmállott, a fűzés fölbomlott, s minden könyv csak ívekből állt.⁷ Ha az [310/43:] ember az ily penészes könyveket szüntelen szárítás által nem gondolja: a penész nagyszámú rovarokat vonz magához, s ezek aztán az enyészet és rombolás munkáját gyorsan elvégezik. Ezeket igen nehéz fölfedezni, mert nappal rendszeren elbújnak, s leginkább éjjel dolgoznak a pusztításon. Vannak ezek közt más rovarok is – egészen különböző nemekből, melyek hasznosak, mert a romboló rovarokat pusztítják. Az emberek azonban, amint rendszeren történni szokott, ahelyett, hogy ezen hasznos rovarok szolgálatait méltányolnák, köztudatlanság következtében elpusztítják ezeket is a káros rovarokkal együtt, s még inkább, mint ezeket, mert a hasznosak ezeknél sokkal nagyobbak s jobban fölfedezhetők.⁸”

⁷ [309/42:] „Ezt utóbb Kínában magam is szomorúan tapasztaltam. Amint ugyanis a vélem vitt kézikönyveket kipakoltam, elremülve kellett [310/43:] tapasztalnom, hogy csaknem minden könyvem – köztük Wilkes világutazása is – megsemmisüléshez közeledett. Gyakori szárítás által ezt ugyan meggátoltam, de károm mégis igen érzékeny volt.”

⁸ [310/43:] „Ezek közt kiválólag ismeretesek: a *Lepisma nivea*,

L. niveofasciata, és a *L. niger*; melyek közül egyik Európában is honos; cinnamon-zsákokkal hozatván be Ceylonból. – A kárteknony könyvrovarok közt legpusztítóbb a *Chelifer librorum*, *C. oblongus*, és *C. acaroides*, s az utóbbira nézve az nevezetes, hogy ezt Európából importálták Ceylonba a hollandok, és pedig magukkal vitt könyvekben és irományokban.”

[312/45:] „A kalany⁹⁾ templom egyetlen nagyobb szerű buddhista templom Colombo közelében, s azért is nevezetes, hogy a portugálok uralma idejében egybeült buddhista isteni tisztelget tartani szabad nem lévén, Colombo városában s közelében minden buddhista templomot leromboltak, sőt uralkodásuk vége felé még a kalany templomot is bezáratták, s a papokat belőle kiűzték. A portugál és spanyol kolonizációt különösen az jellemzi, hogy a fősúlyt mindenütt a benszülöttek vallásának üldöztesítésére fektették, miért is, pár századon át, minden kolóniájukban vérengző vallásháborúkat folytattak. [...] Amint a vonat a Kalany állomást elhagyja, a kókuszok ritkulni kezdenek, [...] alkalmilag pedig az ember egy-egy példányt a pálmák királyából is megpillant. Ez a talipotpálma, mely sokkal magasabb a többinél, s tetején óriási koronát lenget.”

[327/60:] „[Kandyben] Ondaatje doktor ajánlólevelét elküldtem a főpaphoz, s magam is pár sort írván neki, kértem, hogy számomra órát jelölje ki, melyen nála tisztelgésem tehetném, s a templom nevezetességeit, különösen a daladát megtekinthetném. Meg sem mondhatom, mennyire meg voltam lepetve, midőn a szolgál, válasz helyett látogatójegyvet adva kezembe,¹⁰ értesített, hogy a főpap az előszobában várakozik. Kísietve, személyesen tüstént bevezettem lakásomba. Igen jó, folyékony angol nyelven kijelentette mindjárt, hogy szerencsének fogja tartani, bármiben szolgálhasson is; rendelkezem vele tetszésem szerint. Angol szokáshoz képest pohár borral kínáltam meg, mi helyett azonban csak limonádót fogadott el. Az öreg úr igen tisztességes kinézésű, nagyon élénk, mondhatnám, bőbeszédű, mintegy 70 éves emberke volt; rokonszenvelem nagyon megnyerte azon értelmes és felvilágosodott embert gyanítató társalgása alatt, melyet lakásomban tett, több mint egy órai látogatása alatt kifejtett. Aztán megindultunk, s a főtéren áthaladva, a templomba mentünk föl. Igen meglepett, hogy a köznép főpapjának sehol még csak nem is köszönt, holott valamennyi előbbkelő benszülött s minden angol, kivel találkozánk, a legmélyebb tisztelettel kalapot emelt előtte. A templom nagyon tágas épület, de egyáltalán semmi különöst nem tartalmaz; rikító színű freskók, óriási fekvő, álló s ülő Buddha-szobrok láthatók itt agyagból, bronzból, fából, sőt több egészen elefántagyarból is dolgozva s mesterséggel [328/61:] egészen összerakva; egy pár egészen vert ezüstből. A templom előtt, azzal egészen összeépítve, a már előbb is említett nyolcszögletes és emeletes óriási torony áll, földszinti helyisége valóságos Buddha-kiállítás, legalább pár száz kisebb-nagyobb Buddhával, minden képzelhető alakban s anyagból; némelyike igazgyönggyel, rubinnal s zaffirral fölötté gazdagon ékesítve. Innen széles gránitlépcsőkön az emeletbe haladtunk föl, mely három részre van osztva; egy előszobában a nép várakozék, az emellett sekrestyéből pedig 4-5 eresztették be egyszerre a daladához, s midőn ezek másik ajtón s lépcsőn távoznak, ismét újak részeltettek a szerencsében. A sekrestyében vagy 10-12 pap foglalkozott szolgálattal, 3-4 pedig folyvást a daladát őrizte. Amint a szentélybe lépett, a főpap értesítette a népet, hogy 1/4 óráig az ajtó zárva lévén, csak azután jöhetnek; s az ajtókat aztán csakugyan be is zárták. A toronynak azon helyisége, melyben a dalada tartatik, *wiharának*, vagyis szentélynek nevezetik. Kis szoba ez, minden ablak nélkül, melyen nemcsak az ajtók vasból készítvék, hanem az egész fal, tetőzet s padló is erős vaslapokkal borított; ezek aranyzott szőnyegekkel vonják be, a vasajtók

pedig tikfával, s rendkívül mesterséges elefántcsont-faragásokkal díszítettek, melyek Buddha életét a legendákból csodálatos domborművekben ábrázolják. A wihara közepén, rendkívül masszív, súlyos lábú, vert ezüst asztalon, a három láb magas, harangalakú *karandua*, vagyis szent borító áll, mely az ereklyét fődí. E harang rendkívül [i] gazdagságot tár föl; egészen ezüstből van, de alapszíne alig látszik, mert drágakövekkel és igazgyöngyfűzerekkel van elborítva. Alatta kisebb, de hasonlóan gazdag harang takar egy harmadik, még kisebbet s még drágábbat, s ez is fölemeltetvén, még kisebb, egészen vert aranyból készült harang tűnik szembe, mely a szó szoros értelmében borítva van rubinokkal. Végre ez is elmozdítatván, a csodálatos ereklyét, Buddha egyik fogát aranyból vert lótuszvirágon láttuk elhelyezve. Ami e roppant kincseket képviselő, rendkívüli ereklyetartókat illeti, ezek régisége konstátálva van. A legelső 1267-ben készült, a többi 1310–25 közt; valamennyit a Mahawanso^[11] leírja körülményesen; sőt az egyes földészítések körülményeit is, midőn a drágakövek az ereklyetartókra helyeztetek vagy szaporítottak.”

[329/62:] „A wiharában őrzött dalada, vagyis a szentély, drága ereklyetartók s különösen Buddhának lótuszvirágon nyugvó foga századok óta igen nevezetes szerepet játszott a százmilliókat számláló buddhisták történetében; sőt még ma is oly nevezetes szerepet játszik, hogy a szíami királyi család tagjai, a különféle himalájai fejedelmek s belső-ázsiai uralkodók személyesen járnak búcsút Kandybe, hogy ajtatoskodjanak a szent ember fogánál, a wiharát folyvást gazdag fejedelmi ajándékokban részeltetve.”^[12]

[260/130:] „Végre másfél napi csaknem folytonos kocszis után megérkeztem Colombóba. Dr. Ondaatje barátom ekkor, ígérete szerint, már csaknem mindent beszerzett számomra, mire fölkértem. Példányokat a magokat földbe ásó, továbbá a vándorló halakból; kézrekerített több nevezetes kígyót s rovar, s népismeri gyűjteményem számára igen érdekes és nagyértékű szöveget is [261/131:] szerzett, melyek az egykori ceyloni nemzeti királyok udvaraiban szoknyákul viseltettek. Igen finom sásból vannak szöve, s színekben szövött madarakkal s egyéb állatokkal ékesítve. Ki voltak állítva a Magyar Nemzeti Múzeum népismeri gyűjteményében^[13], s onnan mindkettő az ipar[művészeti] Múzeumba jutott. Ezenkívül szerzett számomra több talipotlevélre karcolt könyvet páli és szanszkrit nyelven, de ezek közt legnagyobb értékű volt a Mahawanso első kötetének egy régi másolata, szintén páli nyelven, talipotpálma-leveleken. E nevezetesség ma is a múzeum népismeri gyűjteményében van,^[14] s az úgynevezett »nagy hősök leszármazását s történetét« tartalmazza csonkítatlanul.”

[266/136:] „Dr. Ondaatje egy tudós buddhista paphoz vezetett el, ki az iskolatanácsnak volt tagja, s kitől számomra a *Mahawanso* egy kötetét vévén, ezt annál kifizetni voltam. A papnak nevezetes könyvtára van, s mily sajtóságos látvány az ily pálmalevelekre karcolt lapokból összeállított könyv! Azonban láttam igen érdekes és szép, százakra menő köteteket, melyek aranymetszetűek voltak, s aranyzsinórral fűzvék, sőt némelyik (leginkább a 13–14. századbeli) igen érdekes festett kezdőbetűkkel s címlapokkal is díszítettek. A buddhisták mai nap is a talipotlevélre írt könyveknek adnak nagy előnyt, mert ez készítés módjánál fogva, sem meg nem penészedik, sem a moly meg nem támadja. Ily könyv, e két veszélyt tekintve, akár örök időig is eltarthatna; sőt a régiség színén mit sem változtat, egy-

⁹⁾ Kelaniya, ma Colombo külvárosa.

¹⁰⁾ [327/60:] „A látogatójegy angolul volt nyomtatva; jelenleg is birtokomban van, s ekként szól: Reverend B. D. S. Sumana Tisse. Highest Priest. Malagawa Temple. Kandy.”

¹¹⁾ [328/61:] „...minden szingál könyv közt a *Mahawanso* a legnevezeteseb, mely tulajdonképp a szigetnek [Ceylon] rimes versekben írt krónikája, s közel 24 század történetét tárgyalja, Kr. e.

543. évtől egész 1758-ig. Azonban páli nyelven”.

¹²⁾ Az eredeti ereklye valójában portugál kézre került, és 1560-ban nyilvánosan elégették Goában, lásd alább, 329–330/62–63.

¹³⁾ A mai Néprajzi Múzeum.

¹⁴⁾ Néprajzi Múzeum, Ltsz. 2118. Köszönet az adatért a múzeum munkatársainak, Granasztói Péternek, Gyarmati Jánosnak és Wilhelm Gábornak.

forma marad mindig. A pap lakása mellett kis kolostor volt, hol buddhista papnövendékek éppen ily talipotlevelek készítésével foglalkoztak, s 10-12 éves gyermekek is segítettek nekik. Az olák vagyis lapok a talipotpálmának pár nappal előbb fakadt fiatal leveleiből vétenek, levágtatván még mielőtt sötétzöld színüket s izmos ereiket megkaphatták volna. Hogy a levélnek hajlékonysága biztosítsa, pár napig tejben, aztán vízben áztatják, s miután ez is megtörtént, hengerrel két sima deszka közt sajtolják, hogy felszíne egyforma simaságot kapjon. Aztán a szükséghez képest 3-4 hüvelyk széles és 2-3 láb hosszú szalagokra vagdalván, a lapokat két végükön átlukasztják, s ennél fogva összefűzvé, a már kész, de még be nem írt könyvet újra sajtóba teszik. E levelekre aztán vas- vagy acélstílussal könnyen lehet írni, csaknem úgy, mint palakótáblára; a levelek nem foszlanak s nem is hasadnak. Az írás egyelőre nem látszik s nem is olvasható, mert a karcolt hely a levéllel egyszínű, az ily beírt lap pedig oly forma, mintha a levelet minden irányban szútte volna. [267/137:] Hogy a karcolás látható legyen, a lapokat égetett kókuszhéjból s pámaolajból készített festékekkel kenik be kis szivacs segédelmével, aztán a lapról a festéket gyöngye olajjal lemossák. E műtét következtében a lap felszíne világossárga s fényes lesz, a rajta levő írás pedig fekete s olvasható, mintha csak nyomtatva lenne. Az olaj s égetett kókuszdió szagának tulajdonítják, hogy ily könyvet penész s moly sohasem támadja meg, s éppen e célból nemcsak a buddhisták, hanem a mórok s hindu tamilok is az iskolákban inkább íratnak gyermekeikkel stílussal talipottra, mint papírra tollal. Az iskolákban természetesen szingál vagy angol betűkkel írnak; valamint a kormány által kiadott tankönyvek is angol, szingál és tamil nyelven vannak nyomtatva. A páli nyelv csak

a hierarchia nyelve, s ezen kívül néhány oly tudós érti, ki ezzel mint szakember foglalkozik.”

[268/138:] „A régi könyvek közt a szanszkrit és páli¹⁵ nyelven írottak oly nagy mennyiségben fordulnak elő, hogy csaknem azt lehetne mondani, hogy a szingáloknak saját nemzeti irodalmuk nem is igen van; még a saját nyelvükön írt könyvek sem egyebek fordításnál szanszkrit- s páliból; az eredeti művek legnagyobb része rímes költészet s értéktelen balladaforma verszet. A páli könyvek eredeti betűkkel írvák, s csaknem mind, néhány nyelvészeti s nyelvészetmagyarázati munka kivételével, buddhizmusról értekeznek. A régi nagy páli nyelvtan ugyanis már századok előtt elveszvé, számtalan értekezéssel pótolgatott, s ekként jött létre egy egész nyelvtani irodalom.¹⁶ A rímelés oly általános szokásban volt már régen is, mint szokásban van ma; nemcsak a legendák s vallásos tételek, de még a nyelvészeti munkák s ezekhez való kommentárok legtöbbje is rímes versekben írtak; valószínűleg azon okból, mert azt tarták, hogy a rímes vers tovább megmarad a fejen, s könnyebb betanulni emlékezetből.

A páli nyelven írt szentkönyvek közt első helyen a *Pitta Rattayan*, három szent kosár áll, mi a buddhisták tanait, [269/139:] fegyelmét s Buddha minden prédikációját magában foglalja. E munka oly óriási terjedelmű, hogy állítólag 592 000 stanzát tartalmaz; a hozzávaló kommentár pedig, mely *Athakatha* néven ismeretes, s az 5. században készült, szintén 361 551 versszakból áll. E munkák természetesen nagy terjedelműknél fogva igen ritkán találhatók csonkítatlan példányokban, azonban a nagyobb templomokban egyik vagy másik mindenütt megvan, néhol mindkettő is.”

Appendix 2.

Transcription of the MS and comparison with the editions

The manuscript was compared with two editions (VRI, Vipassana Research Institute; and PTS, Pali Text Society) and the variant readings given by them.

Conventions of the transcription

Spaces and hyphens were freely added for ease of reading.

[1r]...[24v]	folio 1 <i>recto</i> ... folio 24 <i>verso</i>
[1]...[5]	line no.
[o]	space left for the string holding the leaves of the MS together
wavy underline	somewhat doubtful reading
X	unreadable <i>akṣara</i>
x	unreadable part of an <i>akṣara</i>
~~strikethrough~~	text deleted by the scribe or a corrector
[square brackets]	text added by the scribe or a corrector

Conventions of the comparison

roman	the MS text is identical to the accepted reading in at least one of the editions
<i>italic</i>	the MS text differs from the accepted reading(s) of both editions
footnote	the MS omits some text present in the accepted reading(s) of both editions

Exceptions:

m̐ + explosive, and class nasal + explosive are considered equivalent. E.g. *samkhā* in the MS and *saṅkhā* in the editions are taken to be identical, the difference is left unmarked.
m̐ omitted: the previous vowel is italicised, no footnote added
single consonant instead of double: the remaining consonant is italicised, no footnote added

Abbreviations in the footnotes:

<i>eds</i>	both editions, i.e. PTS and VRI
<i>ms</i>	this manuscript
<i>PTS(...)</i> , <i>VRI(...)</i>	a variant reading given by an edition, following their encoding. E.g. <i>PTS(M)</i> or <i>VRI(ṣi)</i>

Some results of the comparison

Most differences can be ascribed to scribal error, the most frequent being the omission of *m̐*. Some differences seem to reflect a difference in tradition, especially in the length of vowels, for example *aggī*, *indriya*, *karaniya* and the verbal ending *-sumhā* are almost systematically written so.

The readings that could significantly modify the meaning of a passage:

1v5, 2r3 bhūtamidaṃ bhikkhave (*eds* Bhūtamidanti, bhikkhave)
3r1 cetaṇā (*eds* sañcetaṇā)
7v3, 7v4-5 paṭihāveyyātha (*eds* paṭihāveyyātha; *for the second*,

klasszikus szólásmódjánál”.

¹⁶ [268/138:] „Bővebben értekezik erről Hardy Spencer. (Colombo, 1848.)”

¹⁵ [268/138:] „A páli nyelv, mely Sziámban s Ávában [Mianmar] is a buddhistáknak irodalmi nyelve, dr. Mill jeles értekezése szerint nem egyéb *Magadha Prokrimál*, a szanszkrit nyelvnek egy

PTS ādhāveyyātha, with variant paṭidhāveyyātha)
14v4 *omīs* saṃkhitteṇa of the eds. See the debate of Wynne (2018: 110) and Anālayo (2019: 144–145, 151)
24v5 vimuttamhi ti (eds vimuttam iti)

Further interesting variants:

1r5 *bis*: saṃkasika (eds sakalika)
2v2 diṭṭha, 2v3 diṭṭham (eds diṭṭhiṃ)
7v3 *bis*: assosumhā (eds ahesumha)
7v5 kim nu kho anāgatamaddhānaṃ kim hutvā bhavissāma (eds kim hutvā kim bhavissāma)
9r1 ariyassa (eds ariyassa vinaye)
9r4 pemaṇiyehi (eds omīti)
9v1, 14v2 vedati (eds vedeti)
9v2 *bis* abhivadat* abhinandat* (eds. abhinandat* abhivadat*)
10r5 dhammavaram (eds dhammam)
10v2 sabodho (eds sambādho)
11r1 sabbapāṇabhūte hitānukampi (eds sabbapāṇabhūta-hitānukampi)
13v4–5, 21v1–22r1–22v2–23r2 paṭhama-, dutiya-, tatiya-, catuttha-jjhānaṃ (eds –aṃ jhānaṃ)
15r1 evamme suttaṃ (eds ...suttaṃ)
22r2 gambhīrodako (eds ubbhīdodako, variant ubbhītodako)
23v1 *bis*, 23v5 *bis*, anekka (eds aneka)
24r2, 24r4–5 mānussaka (eds mānusaka)
24r2, 24r5 uppajjamāne (eds upapajjamāne)

Transcription of the manuscript

[MN 38 Mahā-taṇhā-saṅkhaya-sutta (continued)]

[1r] [1] ya yaññādeva bhikkhave paccayaṃ paṭicca uppajjati viññāṇaṃ tena teneva saṃkhyāṃ gacchati cakkhuṇca paṭicca rūpe ca uppajjati viññāṇaṃ cakkhuvīññāṇaṃtveva saṃkhyāṃ gacchati sotaṇca paṭicca [2] sadde ca uppajjati viññāṇaṃ sotaṃ viññāṇaṃ [○] tveva saṃkhyāṃ gacchati ghānaṇca paṭicca gandhe ca uppajjati viññāṇaṃ ghā- [○] naviññāṇaṃtveva saṃkhyāṃ gacchati jivhaṇca paṭicca [3] rase ca uppajjati viññāṇaṃ jivhāvīññāṇaṃ [○] tveva saṃkhyāṃ gacchati kāyaṇca paṭicca phoṭṭhabbe ca uppajjati viññā- [○] ṇaṃ kāyaviññāṇaṃtveva saṃkhyāṃ gacchati manaṇca [4] paṭicca dhamme ca uppajjati viññāṇaṃ manovi- [○] ññāṇaṃtveva saṃkhyāṃ gacchati seyyathāpi bhikkhave yaññādeva¹⁷ paṭi- [○] cca aggī jalati tena teneva saṃkhyāṃ gacchati [5] kaṭṭhaṃ ca paṭicca aggī jalati kaṭṭhaaggītveva saṃkhyāṃ gacchati saṃkasikaṇca paṭicca aggī jalati saṃkasikaggiṃtveva saṃkhyāṃ gacchati tiṇaṇca paṭicca aggī jalati tiṇaggītveva saṃkhyāṃ gacchati gomayaṇca [1v] [1] paṭicca aggī jalati gomayaggītveva saṃkhyāṃ gacchati thusaṇca paṭicca aggī jalati thusaggītveva saṃkhyāṃ gacchati saṃkāraṃ¹⁸ paṭicca aggī jalati saṃkāraggītveva saṃkhyāṃ gacchati evameva kho bhikkhave yaññādeva [2] paccayaṃ paṭicca uppajjati || viññāṇaṃ tena [○] teneva saṃkhyāṃ gacchati cakkhuṇca paṭicca rūpe ca uppajjati viññā- [○] ṇaṃ cakkhuvīññāṇaṃtveva saṃkhyāṃ gacchati | pa¹⁹ | [3] ghānaṇca paṭicca gandhe ca uppajjati viññāṇaṃ [○]

ghānaviññāṇaṃtveva saṃkhyāṃ gacchati jivhaṇca paṭicca rase ca uppajja- [○] ti viññāṇaṃ jivhāvīññāṇaṃtveva saṃkhyāṃ gacchati [4] kāyaṇca paṭicca phoṭṭhabbe ca uppajjati viññā- [○] ṇaṃ kāyaviññāṇaṃtveva saṃkhyāṃ gacchati manaṇca paṭicca dhamme ca [○] uppajjati viññāṇaṃ manoviññāṇaṃtveva [5] saṃkhyāṃ gacchati bhūtamidaṃ²⁰ bhikkhave passathāti evaṃ bhante tadāhārasabhavanti bhikkhave passathāti || evaṃ bhante || tadāhāranirodhā yaṃ bhūtaṃ taṃ nirodhadhammanti bhikkhave passathāti [2r] [1] evaṃ bhante || bhūtamidaṃ nossūti bhikkhave kaṃkhatō uppajjati vicikicchāti || evaṃ bhante tadāhārasambhavaṃ nossūti bhikkhave kaṃkhatō uppajjati vicchikicchāti || evaṃ bhante || tadāhārasambhava [2] nossūti bhikkhave kaṃkhatō uppajjati vicikicchā [○] tī²¹ evaṃ bhante || tadāhāranīrodhā ya bhūtaṃ taṃ ca²² dhammaṃ nossūti [○] bhikkhave kaṃkhatō uppajjati vicikicchāti evaṃ [3] bhante || bhūtamidaṃ²³ bhikkhave yathābhūtamidaṃ sa- [○] mappaññāya passato yā vicikicchā sā pahīyatīti || [○] evaṃ bhante tadāhārasambhavanti bhikkhave [4] yathābhūtaṃ sammappaññāya passato yā vi- [○] cikicchā sā pahīyatīti || eva bhante || tadāhāranirodhā ya [○] bhūtaṃ taṃ nirodhadhammanti bhikkhave yathābhūtaṃ [5] sammappaññāya passato yā vicikicchā sā pahīyatīti || eva bhante || bhūtamidaṃ²⁴ ti || evaṃ bhante ||²⁵ bhūtamidanti bhikkhave itipi vo ettha nibbivicikicchā²⁴ ti || evaṃ bhante ||²⁵ bhūtamidanti bhikkhave yathābhūtaṃ samma- [2v] [1] ppaññāya sadiṭṭhanti || evaṃ bhante || tadāhārasambhavanti bhikkhave yathābhūtaṃ sammappaññāya sudiṭṭhanti || evaṃ bhante || tadāhāranirodhā ya bhūtaṃ taṃ nirodhadhammanti bhikkhave yathā- [2] bhūtaṃ sammappaññāya sudiṭṭhanti || evaṃ bhante || [○] imaṃ ca tumhe bhikkhave diṭṭha evaṃ parisuddhaṃ evaṃ parigatānaṃ allīyetha [○] na kelāyetha na dhanāyetha²⁶ api nu tumhe [3] bhikkhave kullupamaṃ dhammaṃ desitaṃ ājāneyyā- [○] tha nittharaṇatthāya no gahaṇatthāyāti || no hetam bhante || [○] imaṃ ca tumhe bhikkhave diṭṭha²⁷ evaṃ pariyodātā- [4] naṃ²⁸ allīyetha na dhana kelāyetha na dhana dhanā- [○] yetha na camāyetha api nu me tumhe bhikkhave kullupamaṃ dhammaṃ de- [○] sitaṃ ājāneyyātha nittharaṇatthāya no ga- [5] haṇatthāyāti || evaṃ bhante cattārome bhikkhave āhāra bhūtānaṃ vā sattānaṃ thītiyā sambhavesina vā anugahāya katame cattāro kabhīlīmkāro āhāro olāriko vo sukhu- [3r] [1] mo vā phasso dutiyo manocetanā²⁹ tatiyā viññāṇaṃ catutthaṃ || ime ca bhikkhave cattāro āhāra tīnidāni kiṃsamuddayā kiṃjātikā kiṃpabbhavā ime cattāro āhāra gaṇhānidāna gaṇhā- [2] samuddayā taṇhājātikā taṇhāpabbhavā [○] taṇhā pāyaṃ bhikkhave kiṃnidāna kiṃsamudayā kiṃjāti³⁰ kiṃpabbhavā [○] taṇhā vedanānidāna vedanāsamuda- [3] yā vedanājātikā vedanāpabbhavā vedanā pā- [○] yaṃ bhikkhave kiṃnidāna kiṃsamudayā kiṃjātikā kiṃpabbhavā vedanā pha- [○] ssanidāna phassasamudayā phassajātikā [4] phassapabbhavā phasso cāyaṃ bhikkhave kiṃnidāna [○] no kiṃsamuddayo kiṃjātikō kiṃpabbhavo phasso saḷāyatanani- [○] dāno saḷāyatanasamuddayo saḷāyata- [5] najātikō saḷāyatanapabbhavo || saḷāyatanamidaṃ³¹ bhikkhave³² kiṃsamuddayaṃ kiṃjātikā kiṃpabbhavaṃ saḷāyatanāṃ nāmarūpanidānaṃ³³ samuddhayaṃ nāmarūpajāti-

¹⁷ eds add paccayaṃ

¹⁸ eds add ca

¹⁹ pa *ms*; sotaṇca paṭicca sadde ca uppajjati viññāṇaṃ, so-taviññāṇaṃtveva saṃkhyāṃ gacchati eds

²⁰ idaṃ *ms*; idanti eds

²¹ eyeskip (repeats previous two sentences)

²² ca *ms*; nirodha eds

²³ idaṃ *ms*; idanti eds

²⁴ nibbivicikicchā *ms*; nivivicicchā *PTS*; nibbivicicchā *VRI*, *PTS(M)*

²⁵ eds add “Tadāhārasambhavanti, bhikkhave, itipi vo ettha nib-

bicicchā?”ti. “Evaṃ, bhante”. “Tadāhāranirodhā yaṃ bhūtaṃ taṃ nirodhadhammanti, bhikkhave, itipi vo ettha nibbivicicchā?”ti. “Evaṃ, bhante”.

²⁶ eds add mamāyetha

²⁷ eds add evaṃ parisuddhaṃ

²⁸ pariyodātānaṃ *ms*; pariyodātaṃ na eds

²⁹ cetanā *ms*; sañcetanā eds

³⁰ jāti *ms*; jātikā eds

³¹ idaṃ *ms*; cidaṃ eds

³² eds add kiṃnidānaṃ

³³ eds add nāmarūpa-

kaṃ nāmarūpabhavaṃ pabhavaṃ nāmarūpa- [3v] [1] midam³⁴ bhikkhave kimnidānaṃ kimsamuḍdayaṃ kimjātikaṃ kimpabhavaṃ nāmarūpaṃ viññānānidānaṃ viññāna-samuḍdayaṃ viññānājātikaṃ viññānapabhavaṃ viññānamidaṃ³⁵ bhikkhave kimnidānaṃ kim- [2] samuḍdayaṃ kimjātikaṃ kimpabhavaṃ viññānaṃ sam- [o] khāranidānaṃ samkhāra-samuḍdayaṃ saṅkhārajātikaṃ saṅkhārapabhavaṃ || saṅkhāra- [o] mime bhikkhave kimnidānaṃ kimsamuḍdayaṃ kimsamuḍda- [3] yā kimjātikā kimpabhavā || saṅkhārā avijjānidā- [o] nā avijjāsamuḍdayā avijjājātikā avijjāpabhavā || iti kho bhikkhave [o] avijjāpaccayā saṅkhārā saṅkhārapaccayā viññā- [4] naṃ viññānapaccayā nāmarūpaṃ nāmarūpapacca- [o] yā saḷāyatanaṃ saḷāyatanapaccayā phasso phassapaccayā [o] vedanā vedanāpaccayā taṇhā taṇhāpaccayā [5] upādānaṃ upādānapaccayā bhavo bhavapaccayā jāti jātipaccayā jarāmaṇa sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā sambhavanti evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samuḍdayo [4r] [1] hoti jātipaccayā jarāmaṇanti iti kho panetaṃ vuttaṃ jātipaccayā nu kho bhikkhave jarāmaṇaṃ x no vā kathaṃ vā ettha hotīti || jātipaccayā bhante jarāmaṇaṃ evaṃ no ettha hotīti³⁶ jātipacca- [2] yā jarāmaṇanti bhavapaccayā jāti itī kho [o] panetaṃ vuttaṃ bhavapaccayā nu kho bhikkhave jāti no vā kathaṃ vā ettha hotīti [o] || bhavapaccayā bhante jāti evaṃ no ettha hotīti || [3] bhavapaccayā jāti³⁷ || upādānapaccayā bhavo- [o] ti itī kho panetaṃ vuttaṃ upādānapaccayā nu kho bhikkhave bhavo no vā [o] kathaṃ vā ettha hotīti upādānapaccayā³⁸ bhavo³⁹ [4] ettha hotīti || upādānapaccayā bhavoti || [o] taṇhāpaccayā upādānanti itī kho panetaṃ vuttaṃ taṇhāpaccayā nu kho [o] bhikkhave upādānaṃ no vā kathaṃ vā ettha hotīti [5] vedanāpaccayā bhante upādānaṃ evaṃ no ettha hotīti taṇhāpaccayā upādānanti vedanāpaccayā taṇhāti itī kho panetaṃ vuttaṃ vedanāpaccayā nu kho bhikkhave taṇhā no vā kathaṃ vā ettha hotīti [4v] [1] vedanāpaccayā bhante taṇhā evaṃ no ettha hotīti vedanāpaccayā taṇhāti phassapaccayā vedanāti itī kho panetaṃ vuttaṃ phassapaccayā nu kho bhikkhave vedanā no vā kathaṃ vā ettha hotīti phassapa- [2] ccayā bhante vedanā evaṃ no ettha hoti || phassa- [o] paccayā vedanāti saḷāyatanapaccayā phassoti itī kho panetaṃ vu- [o] ttaṃ saḷāyatanapaccayā nu kho bhikkhave pha- [3] sso no vā kathaṃ vā ettha hotīti || saḷāya- [o] tanapaccayā bhante phasso evaṃ no ettha hoti || saḷāyatana- [o] ccayā phassoti nāmarūpapaccayā saḷā- [4] yatananti itī kho panetaṃ⁴⁰ nāmarūpapaccayā [o] nu kho bhikkhave saḷāyatanaṃ no vā kathaṃ vā ettha hotīti nāmarūpa- [o] paccayā bhante saḷāyatanaṃ evaṃ no ettha [5] hotīti nāmarūpapaccayā saḷāyatanaṃ⁴¹ nāmarūpanti itī kho panetaṃ vuttaṃ viññānapaccayā nu kho bhikkhave nāmarūpaṃ no vā kathaṃ vā [o] vā ettha hotīti viññānapaccayā bhante [5r] [1] nāmarūpaṃ evaṃ no ettha hoti viññānapaccayā nāmarūpanti || saṅkhārapaccayā viññānanti itī kho panetaṃ vuttaṃ saṅkhārapaccayā nu kho bhikkhave viññānaṃ no vā kathaṃ vā ettha hotīti saṅkhārapaccayā bhante [2] viññānaṃ evaṃ no ettha hoti || saṅkhārapaccayā- [o] paccayā viññānanti avijjāpaccayā saṅkhārāti itī kho panetaṃ [o] vuttaṃ avijjāpaccayā nu kho bhikkhave saṅkhārā no [3] vā kathaṃ vā ettha hotīti ||

avijjāpaccayā [o] bhante saṅkhārā evaṃ no ettha hoti avijjāpaccayā saṅkhārāti || [o] sādhu bhikkhave itī kho bhikkhave tumhepi evaṃ vadetha [4] ahaṃ⁴² evaṃ vadāmi imasmiṃ ce sati idaṃ hoti i- [o] massupādānaṃ idaṃ uppajjati yadidaṃ avijjāpaccayā saṅkhārā sam- [o] ra⁴³ paccayā viññānaṃ viññānapaccayā nāma- [5] rūpaṃ nāmarūpapaccayā saḷāyatanaṃ saḷāyatanapaccayā phasso phassapaccayā vedanā vedanāpaccayā taṇhā taṇhāpaccayā upādānaṃ upādānapaccayā bhavo bhavapaccayā [5v] [1] jāti jātipaccayā jarāmaṇa sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā sambhavanti evameva tassa kevalassa dukkhakkhandhassa samuḍdayo hoti || avijjāyatveva asesavi- [2] rāganirodhā saṅkhāranirodho saṅkhāraniro- [o] dhā viññānanirodho viññānanirodhā nāmarūpanirodho [o] nāmarūpanirodhā saḷāyatananirodho sa- [3] ḷāyatananirodhā phassanirodho phassani- [o] rodhā vedanānirodho vedanānirodhā taṇhānirodho taṇhā- [o] nirodhā upādānanirodho upādānaniro- [4] dhā bhavanirodho bhavanirodhā jātinirodho [o] jātinirodhā jarāmaṇa sokaparidevadukkhadomanassupāyā [o] sā nirujjhanti evametassa kevalassa dukkhakkha- [5] ndhassa nirodho hoti || jātinirodhā jarāmaṇanirodhāti itī kho panetaṃ vuttaṃ jātinirodho kho bhikkhave jarāmaṇanirodho no vā kathaṃ vā ettha hotīti || jātinirodhā bhante jarā- [6r] [1] maṇanirodho evaṃ no ettha hoti || jātiniro[dhā] jarāmaṇanirodhoti⁴⁴ itī kho panetaṃ vuttaṃ bhavanirodhā nu kho bhikkhave jātinirodho no vā kathaṃ vā ettha hotīti || bhavanirodhā [2] bhante jātinirodho evaṃ no ettha hoti || bhava- [o] nirodhā jātinirodhoti⁴⁵ itī kho panetaṃ vuttaṃ upādānanirodhā [o] nu kho bhikkhave bhavanirodho no vā kathaṃ vā ettha [3] hotīti || upādānanirodhā bhante⁴⁶ nirodho [o] evaṃ no ettha hoti upādānanirodhā bhavanirodho⁴⁷ taṇhāniro- [o] dhā upādānanirodhoti itī kho panetaṃ vuttaṃ [4] taṇhānirodho nu kho bhikkhave upādānaniro- [o] dho no vā kathaṃ vā ettha hoti⁴⁸ || taṇhānirodhā bhante upādānaniro- [o] dho evaṃ no ettha hoti taṇhānirodhā⁴⁹ ti [5] vedanānirodhā taṇhānirodhoti itī kho panetaṃ vuttaṃ vedanānirodhā nu kho bhikkhave taṇhānirodho no vā kathaṃ vā ettha hotīti || vedanānirodhā bhante taṇhānirodho evaṃ no ettha hoti [6v] [1] vedanānirodhā taṇhānirodhoti || phassanirodhāti vedanānirodhoti itī kho panetaṃ vuttaṃ phassanirodhā nu kho bhikkhave vedanānirodho no vā kathaṃ vā ettha hoti⁵⁰ phassanirodhā bhante vedanānirodho evaṃ no ettha [2] hoti phassanirodhā vedanānirodhoti || saḷāyatana- [o] nidhā⁵¹ phassanirodhoti itī kho panetaṃ vuttaṃ saḷāyatananirodhā nu kho bhikkhave pha- [o] ssnirodho no vā kathaṃ vā ettha hotīti || saḷāya- [3] tananirodhā bhante phassanirodho evaṃ no ettha hotīti [o] saḷāyatananirodhā phassanirodhoti || nāmarūpanirodhā saḷāyatananiro⁵² ti itī⁵³ [o] panetaṃ vuttaṃ nāmarūpanirodhā nu kho bhikkhave saḷāyatana- [4] nirodho no vā kathaṃ vā ettha hotīti nāmarūpanirodhā [o] bhante saḷāyatananirodho evaṃ no ettha hoti nāmarūpanirodhā saḷāyatana- [o] rodhoti || viññānanirodhā nāmarūpanirodhoti i- [5] ti kho panetaṃ vuttaṃ viññānanirodhā nu kho bhikkhave nāmarūpanirodho no vā kathaṃ vā ettha hotīti || viññānanirodhā bhante

³⁴ idaṃ ms; cidam eds

³⁵ idaṃ ms; cidam eds

³⁶ hotīti ms, VRI(ka); hoti eds

³⁷ jāti ms; jāti eds

³⁸ eds add bhante

³⁹ eds add evaṃ no

⁴⁰ eds add vuttaṃ

⁴¹ eds add ti. viññānapaccayā

⁴² eds add pi

⁴³ samra ms; saṅkhāra eds

⁴⁴ eds add bhavanirodhā jātinirodhoti

⁴⁵ eds add upādānanirodhā bhavanirodhoti

⁴⁶ eds add bhava-

⁴⁷ eds add ti

⁴⁸ hoti ms; hotīti eds

⁴⁹ eds add upādānanirodho

⁵⁰ hoti ms; hotīti eds

⁵¹ nidhā ms; nirodhā eds

⁵² niro ms; nirodho eds

⁵³ eds add kho

nāmarūpanirodho evaṃ no ettha hoṭṭi⁵⁴ || saṃkhāranirodhā viññānanirodhoti iti kho panetaṃ vuttaṃ saṃkhāra- [7r] [1] nirodhā nu kho bhikkhave viññānanirodho no vā kathaṃ vā ettha hotīti saṃkhāranirodhā bhante viññānanirodho evaṃ no ettha hotīti viññānanirodhā nāmarūpanirodhoti saṃkhāranirodhā [2] nāmarūpanirodhoti || iti kho panetaṃ vuttaṃ saṃ- [o] khāranirodhā nu kho bhikkhave viññānanirodho no vā kathaṃ vā ettha ho- [o] titi saṃkhāranirodhā bhante viññānanirodho e- [3] vaṃ no ettha⁵⁵ hoti saṃkhāranirodhā viññānaniro- [o] dhoti avijjānirodhā saṃkhāranirodhoti⁵⁶ kho panetaṃ vuttaṃ avijjānirodhā [o] nu kho bhikkhave saṃkhāranirodho no vā kathaṃ vā ettha [4] hotīti || avijjānirodhā bhante saṃkhāranirodho [o] evaṃ no ettha hoti avijjānirodhā saṃkhāranidho⁵⁷ti sādhu bhikkhave i- [o] ti kho bhikkhave tumhepi evaṃ vadetha tamahaṃpi evaṃ [5] vadāmi⁵⁸ idam na hoti imassa nirodhā imassa nirodhā idam nirujjhati yadidaṃ avijjānirodhā saṃkhāranirodho saṃkhāranirodhā viññānanirodho viññānanirodhā nāmarūpanirodho nāmarūpa- [7v] [1] nirodhā saḷayatananirodho saḷayatananirodhā phassanirodho phassanirodhā vedanānirodho vedanānirodhā tañhānirodho tañhānirodhā upādānanirodho upādānanirodhā bhavaniro- [2] dho bhavanirodhā⁵⁹ jātinirodho jātinirodhā jarāmarā- [o] na soka- parideva- dukkha- domanassupāyāsā nirujjhanti evameva⁶⁰ kevalassa dukkhakkhandhassa nirodho hoti || api [3] nu tumhe bhikkhave evaṃ jānantā evaṃ passantā pubbantaṃ vā pa- [o] ti bhāveyyatha assosumhā nu kho mayam atītam addhānaṃ nanu kho asso- [o] sumhā atītamaddhānaṃ kiṃ nu kho ahesumhā atītamaddhā- [4] naṃ kathaṃ nu kho ahesumhā atītamaddhānaṃ kiṃ hutvā kiṃ a- [o] hesumhā nu kho mayam atītamaddhānaṃ ti || no hetam bhante || api nu tumhe [o] bhikkhave evaṃ jānantā evaṃ passantā aparantaṃ vā paṭibbā- [5] veyyatha bhayissāma nu kho mayam anāgatamaddhānaṃ nanu kho bhavissāma anāgatamaddhānaṃ kiṃ nu kho bhavissāma anāgatamaddhānaṃ kathaṃ nu kho bhavissāma anāgatamaddhānaṃ kiṃ nu kho anāgatamaddhānaṃ kiṃ hutvā⁶⁰ bhavissāma nu kho ma- [folio 8 missing]

[9r] [1] mahatā saṃyena⁶¹ garubhāraṃ tamenam jātam samānaṃ sakena *ha* lohiteṇa poseṇatī lohitaṇce[tam] bhikkhave ariyassa⁶² yadidaṃ mātuthaññaṃ saṃ kho so bhikkhave kumāro vuddhimanvāya indrīyānaṃ paripākamanvā- [2] ya yāni tāni kumārakānaṃ ki/āpanakāni hi⁶³ kḷā- [o] ti seyyadīthidaṃ caṅkighaṭikaṃ mokkhacikaṃ vituṅgulakaṃ pattābhakaṃ rathakaṃ dhanukaṃ [o] saṃ kho so bhikkhave kumāro vuddhimanvāya indrīyā- [3] naṃ paripākamanvāya pañcakaṃ mahi kāmaguṇehi [o] samappato samaṅgibhūto paricāreti cakkhuviññeyyehi rūpehi iṭṭhe- [o] hi kantehi manāpehi piyarūpehi kāmupasaṃ- [4] hitehi rajjanīyehi pemaṇīyehi [sota]viññe- [o] yyehi saddehi ghānaviññeyyehi gandhehi jivhaviññeyye- [o] hi rasehi kāyaviññeyyehi phoṭṭhabbehi [5]

⁵⁴ eds add viññānanirodhā nāmarūpanirodho ti

⁵⁵ eyeskip: repeats the previous paragraph, but retaining viññānanirodhā nāmarūpanirodhoti and erroneously writing nāmarūpanirodhoti || instead of viññānanirodhoti.

⁵⁶ eds add iti

⁵⁷ nidho ms; nirodho eds

⁵⁸ eds add imasmiṃ asati

⁵⁹ nidhā ms; nirodhā eds

⁶⁰ kiṃ nu kho anāgatamaddhānaṃ kiṃ hutvā ms; kiṃ hutvā kiṃ eds

⁶¹ saṃyena ms; saṃsayena eds

⁶² eds add vinaye

⁶³ hi ms; tehi eds

⁶⁴ piyarūpehi rajjanīyehi ms; piyarūpe rūpe sārājati eds; piyarūpe

iṭṭhehi kantehi manāpehi piyarūpehi kāmupasaṃhitehi rajjanīyehi so cakkhunā rūpaṃ disvā piyarūpehi rajjanīyehi⁶⁴ apiyarūpe⁶⁵ byāpajati anupaṭṭhitakāyāsati⁶⁶ viharati parittaṃ ceta- [9v] [1] so taṃ⁶⁷ cetovimuttiṃ paññāvimutti yathābhūtaṃ napajānāti yaṃ tassa te pāpaka akusalā dhammā aparisesā nirujjhanti so evaṃ anurodhavirodham samāpanno yaṃ kiñci vedanaṃ vedati sukkaṃ vā [2] dukkaṃ vā adukkhamasukkaṃ vā so taṃ vedanaṃ abhivadati [o] abhinandati⁶⁸ ajjhosāya tiṭṭhati kassa⁶⁹ vedanaṃ abhivadato abhinandato⁷⁰ [o] ajjhosāyaṃ tiṭṭhato tiṭṭhato uppajjati nandi [3] yā vedanāsu nandi vāpa rūpūpādānaṃ⁷¹ tassupādānaṃ [o] paccayā bhavo bhavapaccayā jāti jātipaccayā jarāmarāna- sokapari- [o] devadukkhadomanassupāyāsā sambhavanti eva- [4] mevatassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudbhayo [o] hoti sotena saddaṃ sutvā⁷² ghānena gandhaṃ ghāyitvā jivhāya ra- [o] saṃ sāyitvā kāyena phoṭṭhabbaṃ phusitvā mana- [5] sā dhammaṃ viññāya piyarūpe dhamme sārājati appiyarūpe dhamme byāpajati anuttṭhiṭṭhitakāyāsati ca viharati paritaṃcetaso taṃ⁷³ cetovimuttiṃ paññāvimuttiṃ yathābhūtaṃ nappajānāti yatthassa te [10r] [1] pāpaka akusalā dhammā aparisesā nirujjhanti so evaṃ anurodhavirodham samāpanno yaṃ kiñci vedanaṃ vedeti sukkaṃ vā dukkaṃ vā adukkhamasukkaṃ vā so taṃ vedanaṃ abhinandati⁷⁴ ajjhosāya tiṭṭhati tassa taṃ ve- [2] danaṃ abhinandato abhivadato ajjhosāya ti- [o] tiṭṭhato uppajjati nandi yā vedanāsu nandupādānaṃ⁷⁵ tassupādānapacca- [o] yā bhavo bhavapaccayā jāti jātipaccayā jarā- [3] marāna- sokaparideva- dukkhadomanassupāyā- [o] sā sambhavanti evamevatassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudbhayo [o] hoti iti bhikkhave tathāgato loke ujja- [4]—tippajjati araham sammāsambuddho vijjācara- [o] naṃ sampanno sugato lokavidū anuttaro purisadammasārathī sa- [o] tthā devamanussānaṃ buddho bhagavā ti so imaṃ [5] lokaṃ sadevakaṃ samārakaṃ sabrahmakaṃ sassamaṇabrāhmaṇīyaṃ paṃ sādhevamanussāya sayam abhiññā sacchikarvā pavedeti so dhammavaram deseti ādikalyāṇaṃ majjhakalyāṇaṃ pa- [10v] [1] riyosānakalyāṇaṃ sātthaṃ sabyañjanaṃ kevalaṃ paripuṇṇaṃ parisuddhaṃ brahmacariyaṃ pakāseti || taṃ dhammaṃ suṇāti gahapati vā gahapatiputto vā aññatarasmim⁷⁶ kule pacchājāto so taṃ dhammaṃ [2] sutvā tathāgata saddhā paṭilabhati so tena sa- [o] ddhāpaṭilābhena samāgato itimannāgato iti paṭisañcikkhati sa- [o] bodho gharāvāso rajāpatho abbhokā- [3] so pabbajjā nayidaṃ sukkaṃ agāraṃ ajjhāvasatā [o] ekantaṃ paripuṇṇaṃ ekantaparissuddhaṃ saṅkhalikhiṭtaṃ brahmacariyaṃ caritaṃ yaṃnū- [o] nāhaṃ kesamassu ohāretvā kā~~XX~~[sāya]ni [4] vatthāni acchādetvā agārasmaṃ anagāriyaṃ pa- [o] bbajjeyyanti || so aparena samayena appaṃ vā bhogaṃkkhandhaṃ [o] pahāya mahantaṃ vā bhogaṃkkhandhaṃ pahāya a- [5] ppaṃ vā nñātiparivaṭṭaṃ pahāya mahantaṃ vā nñātiparivaṭṭaṃ [pahāya] vā kesamassu ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmaṃ anagāriyaṃ pabbajjeyyanti so evaṃ pabbajito samā-

sārājati PTS(AMa) – i.e. both PTS ms

⁶⁵ eds add rūpe

⁶⁶ eds add ca

⁶⁷ eds add ca

⁶⁸ abhivadati abhinandati ms; abhinandati abhivadati eds

⁶⁹ kassa ms; tassa taṃ eds

⁷⁰ abhivadato abhinandato ms; abhinandato abhivadato eds

⁷¹ vā rūpūpādānaṃ ms; tadupādānaṃ eds

⁷² eds add pe

⁷³ eds add ca

⁷⁴ eds add abhivadati

⁷⁵ nandupādānaṃ ms; nandi tadupādānaṃ eds

⁷⁶ eds add vā

[11r] [1] no bhikkhūnaṃ sikkhāsāḥīvasamāpanno pāṇātipātaṃ pahāya pāṇātipāto paṭivirato hoti nihitadaṇḍo nāhitasatto lajji dayāpanno sabbapāṇabhūte hitānukampi viharati adi- [2] nnādānaṃ pahāya *brahmacāri-hoti-anācā-[-o]-ri* adinnādānā paṭivirato hoti dinnādāyī dinnapāṭikamkhi arthene- [o] va sucibhūtena attanā viharati abrahmacariyaṃ pa- [3] hāya brahmacāri hoti *anācāri* virato methu- [o] nā *dhammā* gāmadhammā || *xx* musāvādaṃ pahāya musāvādā paṭivira- [o] to hoti saccavādī saccasandho theto sacca- [4] yiko avivādā⁷⁷ lokassa piṣuṇaṃ vācaṃ [o] pahāya piṣuṇāya vācāya paṭivirato hoti ito sutvā na [o] amutra akkhātā imesa bhedāya amutra vā [5] sutvā imesaṃ na⁷⁸ akkhātā amūsaṃ bhedāya iti bhinnānaṃ vā *saṭṭhātā* sahitānaṃ vā anuppādā[tā] samaggāgāmo samaggarato samagganandi samaggakaraṇi vācaṃ bhāsītā hoti pharusaṃ vācaṃ pahāya pharusa- [11v] [1] ya vācāya paṭivirato hoti yā sā vācā nelo kaṇṇasukhā pemaṇyā hadayaṃāṅgamā porī bahūjanakantā bahūjanamanāpā tathārūpi vācaṃ bhāsītā hoti || samphapphalāpaṃ pahā- [2] ya samphapphalāpā paṭivirato hoti kālāvā- [o] dī bhūtavādī arthavādī dhammavādī vinayavādī nidhānavādī *sotepabhā-* [o] *tā*⁷⁹ kālena *kā* sāpadesa pariyaṇavatītiṃ [3] atthasamhitāṃ so vījagāma-bhūtagāma-samārambhā [o] paṭivirato ti⁸⁰ ekabhattiko hoti rattuparato virato vikālabho- [o] janā || nacca-gīta-vādita-visūkadassanā paṭi- [4] virato hoti mālā-gandha-vilepana-dhāra- [o] ṇamaṇḍana-vibhūsanatṭhānā paṭivirato hoti uccāsāyana-mahā- [o] sayanā paṭivirato hoti jātarūpa-rajata- [5] paṭiggahaṇā paṭivirato hoti āmaka- dhaññapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti āmaka-maṃsaṃpaṭiggahaṇā paṭivirato hoti || *itthiṃ* kumārīṃ paṭiggahaṇā paṭivirato hoti dāsī- [12r] [1] dāsapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti *ajjēlakapaṭiggahaṇā* paṭivirato hoti kukkūtasukkarapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti hatthīgavassavaḷavapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti [2] khettavatthupaṭiggahaṇā paṭivirato hoti *du-* [o] *teyyapahina-* gamakānuyoḅā paṭivirato hoti kayavikkayā [o] paṭivirato hoti *tīlakūṭa-kampakūṭa-mānakū-* [3] *tā* paṭivirato hoti *uttānevacana*⁸¹- nikati-sā- [o] *vīyoga* paṭivirato hoti chedana-vadhamaṇḍanaṇaviparāmoḥa-ā- [o] *loka-sahasākārā* paṭivirato hoti so [saṃ-] [4] tuṭṭho hoti kāyaparihārikena cīvarena [o] kucchiparihārikena piṇḍipātikena yena *vayexneva* pakkamati [o] samādāye⁸² pakkamati || seyyathāpi nāma [5] pakkhi sakūṇo⁸² yeneva *paḍeti* sapatthabhāvoḅa *ḍeti* evameva bhikkhu sa[m]tuṭṭho hoti kāyaparihārikena cīvarena kucchiparihārikena piṇḍapātena yena yeneva pakkamati samādāye- [12v] [1] va pakkamati *samādāyeva* pakkamati so iminā ariyena sīlakkhandhena samannāgato ajjhataṃ anavajjasukkhāṃ paṭisaṃvedeti so cakkhunā rūpaṃ disvā na nimittagāhi hoti nānubyañjanagāhi *yz[atvā-]* [2] dhikaraṇaṃ cakkhundriyaṃ asaṃvutta viharantaṃ a- [o] bhijjhādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaveyyuṃ ta- [o] ssa saṃvarāya paṭipajjati rakkhati cakkhundriyaṃ cakkhu- [3] ndrīyena

saṃvaraṃ āpajjati sotena [saddaṃ] sutvā⁸³ ghā- [o] nena gandhaṃ ghāyitvā jivhāya rasaṃ sāyitvā kāyena phoṭṭhabbaṃ phu- [o] *ssitvā* manasā dhammaṃ viññāyati na nimittagāhi [4] hoti nānubyañjanagāhi yatvadhikaraṇa- [o] menaṃ manindriyaṃ asaṃvuttaṃ viharantaṃ abhijjhādomanassā pāpakā a- [o] kusalā dhammā anvāssaveyyuṃ tassa saṃvarāya [5] paṭipajjati rakkhati manindriyaṃ manindriye saṃvaraṃ āpajjati so iminā ariyena indriyasamvarena samannāgato ajjhataṃ abyāsekasukkhāṃ paṭivedeti⁸⁴ so abhikkante paṭikkante sampa- [13r] [1] jānakāri hoti ālokite vilokite sampajānakāri hoti samīñjite pasārite sampajānakāri hoti saṅghātipattacīvaradhāraṇena sampajānakāri hoti asite pīte khāyite [2] sāyite sampa[jā]nakāri hoti || uccārapa- [o] ssāvakamme sampajānakāri hoti gate ṭhite nisinne sute jāgari- [o] te bhāsīte tuñhībhave sampajānakāri hoti || [3] so iminā⁸⁵ ariyena sīlakkhandhena samannāga- [o] to iminā⁸⁶ ariyena indriyasamvarena samannāgato iminā⁸⁷ ariye- [o] na satisampajāññena samannāgato vivittaṃ se- [4] nāsaṃ bhajjati araññaṃ rukkhamūlaṃ pabbamkantaṃ kandaraṃ gī- [o] rigūhaṃ susānaṃ vanapaṭṭhaṃ abbhokāsāṃ paṇasaḷapuñjaṃ so pacchā- [o] bhattaṃ piṇḍapātaṭikkanto nisīditi pallaṅkaṃ [5] abhujjivā ujuṃ kāyaṃ pañidhāya parimukhaṃ sati upaṭṭhapetvā so abhijjhaṃ loke pahāya vigatābhijjhena cetaso viharati abhijjhāya cittaṃ parisodheti byāpādapado- [13v] [1] saṃ pahāya abyāpānacitto viharati sabbapāṇabhūtahitānukampi byāpādapadosaṃ cittaṃ parisodheti thīnamiddhaṃ pahāya vigatathīnamiddho viharati ālokasaññi sato sampajā- [2] no thīnamiddhaṃ cittaṃ parisodheti uddhaccakukku- [o] ccaṃ pahāya anuddhato viharati || ajjhataṃ vūpasamanatocitto [o] uddhaccakukkuccā cittaṃ parisodheti vicikicchāṃ pa- [3] hāya tiṇṇavicikicchō viharati akathaṃka- [o] thi *kasalesu* dhammesu vicikicchā⁸⁸ cittaṃ parisodheti || so ime [o] pañca nīvaraṇa pahāya cetaso upakki- [4] lese paññāya dubbalaḷaraṇa *nam-ceta* vi- [o] vicecya kāmehi vīvica akusalehi dhammehi savitakkaṃ savicāraṃ viveka- [o] jaṃ pītisukhaṃ paṭhamajjhānaṃ upasampajja viharati⁸⁹ vitakka- [5] vicārānaṃ vūpasamā ajjhataṃ sampasādanaṃ cetaso ekodibhāvaṃ avitakkavi avicāraṃ samādhijaṃ pītisukhaṃ dutiyajjhānaṃ upasampajja viharati so cakkhu | la |⁹⁰ tatiyajjhānaṃ⁹¹ upasampajja viharati ||⁹² cakkhu- [14r] [1] nā rūpaṃ disvā piyarūpāyatanam⁹³ sārājati apiyarūpe⁹⁴ na byāpajjati upatthitaṃ kāyasati⁹⁵ viharati apamānace[so]⁹⁶ tañ⁹⁷ cetovimuttiṃ paññāvimuttiṃ yathābhūtaṃ pajānāti yatthassa te pāpakā akusalā [2] dhammā aparisesā nirujjhanti so evaṃ anurodhavini- [o] rodhapahino⁹⁸ [yam] kiñci vedanaṃ vedeti sukhaṃ vā dukhaṃ vā adukkhamasukhaṃ vā so [o] veda nābhindati⁹⁹ nābhivadati [na] ajjhosāya tiṭṭhati || [3] tassa taṃ vedanaṃ¹⁰⁰ abhinandito¹⁰¹ abhivadato¹⁰² ajjho- [o] sāya tiṭṭhato yā vedanāsu nandito¹⁰¹ sā nirujjhanti tassa¹⁰³ nirodhā [o] upadā¹⁰⁴ nirodho upādānanirodhā

⁷⁷ avivādako *ms*; avisamvādako *eds*

⁷⁸ imesaṃ na *ms*; na imesaṃ *eds*

⁷⁹ nidhānavādī sotepabhātā *ms*; nidhānavatītiṃ vācaṃ bhāsītā *eds* ti *ms*; hoti *eds*

⁸⁰ uttānevacana *ms*; ukkoṭanavañcana *eds*

⁸² *eds add* yena

⁸³ *eds add* pe

⁸⁴ paṭivedeti *ms*; paṭisaṃvedeti *eds*

⁸⁵ *eds add* ca

⁸⁶ *eds add* ca

⁸⁷ *eds add* ca

⁸⁸ vicikicchā *ms*; vicikicchāya *eds*

⁸⁹ *eds add* puna caparaṃ, bhikkhave, bhikkhu

⁹⁰ upasampajja viharati so cakkhu | la | *ms*; pe *eds*

⁹¹ *eds add* catutthaṃ jhānaṃ

⁹² *eds add* so

⁹³ rūpāyatanam *ms*; rūpe rūpe na *eds*

⁹⁴ *eds add* rūpe (although both PTS *ms*s also omit it)

⁹⁵ *eds add* ca

⁹⁶ ceso *ms*; cetaso *eds*

⁹⁷ *eds add* ca

⁹⁸ vinirodhapahino *ms*; virodhappahino *eds*

⁹⁹ so veda nābhindati *ms*; so taṃ vedanaṃ nābhinandati *eds*

¹⁰⁰ *eds add* an-

¹⁰¹ *eds add* an-

¹⁰² *eds add* an-

¹⁰³ *eds add* nandī-

¹⁰⁴ upadā *ms*; upādāna *eds*

bhavanīro- [4] dho bhavanīrodhā jātinīrodho jātinīrodhā ja- [○] rāmarāṇa sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā nirujjhanti evame- [○] tassa kevalassa dukkhakkhandhassa nirodho hoti [5] sotena saddaṃ sutvā ghānena gandhaṃ ghāyitvā jivhāya rasaṃ sāyitvā kāyena phoṭṭhabbaṃ phussitvā manasā dhammaṃ viññāya piyarūpe dhamme na sārājāti apiyarūpe dhamme na byāpajjati upattbhītakāyasati [14v] [1] ca viharati appamañacetaso tañ¹⁰⁵ cetovimuttiṃ paññāvimuttiṃ yathābhūtaṃ pajānāti yass¹⁰⁶ tthassa te pāpakā akusalā dhammā aparisesā nirujjhanti || so evaṃ anurodhavīrodhaviṃṇāno yaṃ kiñci ve- [2] danaṃ vedāti sukhaṃ vā dukkhaṃ vā adukkhamasukkhaṃ vā so [○] taṃ vedanaṃ nābhinandati nābhivadati *anajjhoyam*¹⁰⁶ *tittbati* tassa taṃ vedanaṃ¹⁰⁷ a- [○] bhinandito¹⁰⁸ abhivadato¹⁰⁹ ajjhosāya *tittbato* [3] yā vedanāsu nanda sā nirujjhanti tassa nandañiro- [○] dhā upādānanirodho upādānanirodhā bhavanīrodho bhavanīrodhā [○] jātinīrodho jātinīrodhā jarāmarāṇa soka- [4] paridevadukkhadomanassupāyāsā nirujjhanti e- [○] vametassa kevalassa dukkhakkhandhassa nirodho hoti *iti*¹¹⁰ kho me [○] tumhe bhikkhave¹¹¹ tañhāsaṃkhayavimuttiṃ dhāretha [5] sātī pana bhikkhu kevaṭṭaputtaṃ mahātañhājāla¹¹²-saṅghāta-paṭimukkanti idamavoca bhagavā attamañā te bhikkhū bhagavato bhāsitaṃ bhāsitaṃ abhinanduntī || || mahātañhā-sakhiyasuttantaṃ niṭṭhitaṃ aṭṭhamaṃ || || [MN 39 Mahā-Assapura-sutta]

[15r] [1] evamme suttaṃ ekaṃ samayaṃ bhagavā aṅgesu viharati assapuraṇṇā nāma aṅgāraniggamo¹¹³ || tatra kho bhagavā bhikkhū āmantesi bhikkhavoti bhadanteti te bhikkhū bhagavato paccassosum bhagavā etadavoca [2] samañā samañāti vo bhikkhave jano sañjā- [○] nāti tumhe¹¹⁴ pana ke tumheti puṭṭhā samānā samañamhāti paṭijānātha [○] tesam vo bhikkhave evaṃ samañānaṃ satam evamapaṭi- [3] ṇānaṃ satam ye dhammā samañakaraṇā ca brā- [○] hmañakaraṇā ca te dhamme samādāya vattissāma evaṃ no mayaṃ amhākaṃ [○] samañā ca saccā bhavissati paṭiññā ca bhūtā ye- [4] sañca mayaṃ cīvara-piṇḍapāta-senāsana-gilā¹¹⁵-pacca- [○] ya-bhesajja-parikkhāraṃ paribhuñjāma¹¹⁶ tesam vo kārā amhesu mahapphalā [○] bhavissanti mahānisamsā amhākaṃ *cetassa* pabba- [5] jī avajjā bhavissati saphalā sa-udrayāti evaṃhi vo bhikkhave sikkhitabbaṃ. katame ca bhikkhave dhammā samañā-karaṇā ca brāhmaṇa-karaṇā ca. *hirā* [○] rottappena samannāgatā bhavissāmāti evaṃ hi vo [15v] [1] bhikkhave sikkhitabbaṃ *ti* siyā kho¹¹⁷ bhikkhave tumhākaṃ evamassa hirottappenamhena samannāgatā alamettāvātā katamettāvātā anuppatto no samaññattho natthi no kiñci uttari-karaṇīyanti [2] tāvattakeneva tuṭṭhiṃ āpajjeyyātha ā- [○] rocaiyāmi *bhikkhave* bhikkhave paṭivedayāmi vo bhikkhave mā vo [○] samaññatthikānaṃ patam samaññattho parihāyi- [3] *ssati*¹¹⁸ uttari-karaṇīyena || kiñca bhikkhave [○] uttari-karaṇīyaṃ parisuddho no kāya-samācāro bhavissati uttā- [○] no vivaṭṭo na ca chiddavā saṃvuto ca tāya¹¹⁹ pana pa- [4] risuddha-kāya-samācāratāya nevattānukaṃsī- [○] yāpa na param vambhissāmāti evaṃ hi vo bhikkhave sikkhitabbaṃ siyā kho [○] pana bhikkhave

tumhākaṃ evamassa hirottappena- [5] mha samannāgatā parisuddho no kāya-samācāro alamettāvātā katamettāvātā anuppatto no samaññattho natthi no kiñci uttari-karaṇīyanti tāvattakeneva ca tuṭṭhi āpajjey- [16r] [1] *pe* yātha ārocayāmi vo bhikkhave paṭivedayāmi vo bhikkhave mā vo samaññatthikānaṃ satam samaññattho parihāyissati uttari-karaṇīye kiñca bhikkhave uttari-karaṇīyaṃ parisuddho [2] no vacī-samācāro bhavissati¹²⁰ uttāno vivaṭṭo [○] na ca chiddavā saṃvuto ca tāya ca pana parisuddha-vacīsamācāratāya ne- [○] vattānukaṃsīssāma na param vambhissāmāti evaṃ hi [3] vo bhikkhave sikkhitabbaṃ siyā kho pana bhikkhave [○] tumhākaṃ evamassa hirottappenamhā samannāgatā parisuddho no kā- [○] ya-samācāro parisuddho vacī-samācāro a- [4] lamettāvātā katamettāvātā anuppatto [no] sā- [○] maññattho natthi no kiñci uttari-karaṇīyanti tāvattakeneva tuṭṭhiṃ ā- [○] pajjeyyātha ārocayāmi vo bhikkhave pa- [5] ṭivedayāmi vo bhikkhave mā no samaññatthikānaṃ satam samaññattho parihāyissati uttari-karaṇīye *ti bhī* kiñca bhikkhave uttari-karaṇīyaṃ parisuddho no mano-samācāro bhavissati [16v] [1] uttāno vivaṭṭo na ca chiddavā saṃvuto ca tāya¹²¹ parisuddha-mano-samācāratāya nevattānukaṃsīssāma na param vambhissāmāti || evaṃ hi vo bhikkhave sikkhitabbaṃ *ti* siyā kho pana bhikkhave tumhākaṃ eva- [2] massa hirottappenamha samannāgatā¹²² parisuddha- [○] mano-samācāro alamettāvātā katamettāvātā ca anuppatto [○] no samaññattho natthi [no] kiñci uttari-karaṇīyanti [3] tāvattakeneva tuṭṭhiṃ āpajjeyyātha āro- [○] cāyāmi vo bhikkhave paṭivedayāmi vo bhikkhave mā vo samaññatthikā- [○] naṃ satam samaññattho parihāyissati uttari-ka- [4] raṇīye *ti* kiñca bhikkhave uttari-karaṇīyaṃ pa- [○] risuddho no ājīvo bhavissati uttāno vivaṭṭo no ca chiddavā saṃ- [○] vuto ca tāya ca pana parisuddhājīvitāya ne- [5] vattānukaṃsīssāma na param vambhissāmāti evaṃ hi vo bhikkhave sikkhitabbaṃ siyā kho pana bhikkhave tumhākaṃ evamassa hirottappenamhā samannāgatā parisuddho no kāya-samācāro [17r] [1] parisuddha vacīsamācāro parisuddha mano-samācāro parisuddho ājīvo alamettāvātā¹²³ anuppatto¹²⁴ samaññattho natthi no kiñci uttari-karaṇīyanti tāvattakeneva tuṭṭhiṃ āpajjeyyātha ā- [2] rocaiyāmi vo bhikkhave paṭivedayāmi vo [○] bhikkhave mā vo samaññatthikānaṃ satam samaññattho parihāyissa- [○] ti uttari-karaṇīye kiñci bhikkhave uttari-karaṇī- [3] yaṃ indrīyesu guttadvārā bhavissāma || ca- [○] kkhunā rūpaṃ disvā na nimittaggāhi nānubyañjanaggāhi yātvādhikaraṇa- [○] menaṃ cakkhundriyaṃ asaṃvuttaṃ viharantaṃ abhijjhā- [4] domanassā pāpakā akusalā dhammā anvā- [○] ssaveyyum tassa saṃvarāya paṭipajjissāma rakkhissāma cakkhundri- [○] yaṃ cakkhundriye saṃvaraṃ āpajjissāma sotena [5] saddaṃ sutvā¹²⁵ ghānena gandhaṃ ghāyitvā jivhāya rasaṃ sāyitvā kāyena phoṭṭhabbaṃ phussitvā manasā dhammaṃ viññāya na nimittaggāhi nānubyañjanaggāhi yātvādhikaraṇamenam manindrīyaṃ [17v] [1] asaṃvuttaṃ viharantaṃ abhijjhādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaveyyum tassa saṃvarāya paṭipajjissāma¹²⁶ manindrīyaṃ manindrīye

¹⁰⁵ *eds add ca*

¹⁰⁶ *anajjhoyam ms; nājhosāya eds*

¹⁰⁷ *eds add an-*

¹⁰⁸ *eds add an-*

¹⁰⁹ *eds add an-*

¹¹⁰ *iti ms; imam eds*

¹¹¹ *eds add saṃkhittena*

¹¹² *eds add tañhā*

¹¹³ *aṅgāraniggamo ms; aṅgānaṃ nigamo eds*

¹¹⁴ *eds add ca*

¹¹⁵ *gilā ms; gilāna eds*

¹¹⁶ *bhuñjāma seems to be corrected by a second hand to bhūñjāma*

¹¹⁷ *eds add pana*

¹¹⁸ *parihāyissati ms, PTS both mss; parihāyi, sati eds (and similarly below)*

¹¹⁹ *eds add ca*

¹²⁰ *eds add -ti*

¹²¹ *eds add ca pana*

¹²² *eds add parisuddho no kāyasamācāro, parisuddho vacīsamācāro,*

¹²³ *VRI adds katamettāvātā*

¹²⁴ *VRI adds no*

¹²⁵ *eds add pe*

¹²⁶ *eds add rakkhissāma*

saṃvaram āpajjissāma¹²⁷ evaṃ hi vo bhikkhave sikkhi- [2] tabbāṃ siyā kho pana bhikkhave tumhākaṃ evaṃ *ma-* [○] *yam* hirottappenamhā samannāgatā parisuddho no kāya-samācā- [○] ro parisuddho vacisamācāro parisuddho mano- [3] samācāro parisuddho ājivo indriye- [○] sumhā guttadvārā alamettāvātā katamettāvātā anuppatto¹²⁸ sāma- [○] ṇñettho natthi¹²⁹ kiñci uttari-karaṇīyanti tāvata- [4] keneva *ca* tuṭṭhiṃ āpajjeyyātha ārocayī- [○] ssāmi vo bhikkhave paṭivedayissāmi vo bhikkhave mā vo sāmāññe- [○] tthikānaṃ satam sāmāññattho parihāyissati [5] uttari-karaṇīye kiñci bhikkhave uttari-karaṇīyanti bhojane mattaññuno bhavissāma paṭisaṃkhā yoniso āhāraṃ āharissāma neva davāya na madāya na maṇḍanāya na vibhūsa- [18r] [1] nāya yāvadeva imassa kāya[ssa] ṭṭhīyā yāpanāya vihiṃsuparattiyā brahmacariyānuggahāya iti purāṇaṇca vedanaṃ paṭihaṃmi¹³⁰ navaṇca vedanaṃ na uppādessāma yātrā ca me bha- [2] vissati anavajjatā ca phāsuvihāro cāti [○] evaṃhi vo bhikkhave sikkhitabbaṃ siyā kho pana bhikkhave tumhākaṃ evaṃ *ma-* [○] *yam* hirottappena¹³¹ samannāgatā parisuddho no [3] kāyasamācāro parisuddho vacisamācāro [○] parisuddho manosamācāro parisuddho ājivo indriyesumhā [○] guttadvārā bhojane mattaññuno alamettāva- [4] tā katamettāvātā anuppatto no sāmāñña- [○] ttho¹³² no kiñci uttari-karaṇīyanti tāvatakeneva tuṭṭhiṃ āpajje- [○] yyātha ārocayāmi vo bhikkhave paṭiveda- [5] yāmi vo bhikkhave mā vo sāmāññatthikānaṃ satam sāmāññattho parihāyissati uttari-karaṇīye kiñci bhikkhave uttari-karaṇīyaṃ jīgariya anuyuttā bhavissāma divasaṃ caṅkamaṇa nisajjā- [18v] [1] ya āvaraṇīyehi dhammehi cittaṃ parisodhissāma rattiyā paṭhamam¹³³ caṅkamaṇa nisajjāya āvaraṇīyehi dhammehi cittaṃ parisodhissāma¹³⁴ majjhima-yāmaṃ dakkhiṇena passena *siṃhaseyyaṃ* [2] kappessāma pādena pādaṃ accādhāya sa- [○] to sampajāno uṭṭhānasaññaṃ manasi karitvā rattiyā pacchima-yāmaṃ [○] paccuṭṭhāya caṅkamaṇa nisajjāya āvaraṇīye- [3] hi dhammehi cittaṃ parisodhissāma¹³⁵ evaṃ hi [○] vo bhikkhave sikkhitabbaṃ siyā kho pana bhikkhave tumhākaṃ evamayam hiro- [○] tappenamhā samannāgatā parisuddho no kāya- [4] samācāro parisuddho vacisamācāro parisu [○] ddho manosamācāro parisuddho ājivo indriyesumhā guttadvārā [○] bhojane mattaññuno jāgariyaṃ anuyuttā a- [5] lamettāvātā katamettāvātā anuppatto no sāmāññattho natthi no kiñci uttari-karaṇīyanti tāva[ta] keneva tuṭṭhiṃ āpajjeyyātha ārocayāmi vo bhikkhave paṭivedayāmi vo bhikkhave mā vo sāma- [19r] [1] ṇñatthikānaṃ satam sāmāññattho parihāyihāyissati uttari-karaṇīye || kiñci bhikkhave uttari-karaṇīyaṃ satisampajāñña samannāgatā bhavissāma abhikante paṭikkante sampajānakārī ālokitte vilokite [2] sampajānakārī samīñjite pasārite sampajāna- [○] kārī saṃghāṭi-patta-cīvara-dhāraṇe sampajānakārī asite pi¹³⁵ khāyite sā- [○] yite sampajānakārī uccārapassāvakaṃme saṃ- [3] pajānakārī gate thite nisinne sutte jāgarite [○] bhāsīte tuṅhībhāve sampajānakārīte evaṃhi vo bhikkhave sikkhitabbaṃ si- [○] yā kho pana bhikkhave tumhākaṃ evaṃ *mayam* hiro- [4] tappenamhā samannāgatā parisuddho no kāyasa- [○] mācāro parisuddho vacisamācāro parisuddho manosamācāro pari- [○] suddho ājivo indriyesumhā guttadvārā bho- [5] jane mattaññuno jāgariyaṃ anuyuttā satisampajāñña samannāgatā alamettāvātā katamettāvātā anuppatto no sāmāññattho natthi no kiñci uttari-

karaṇīyanti tāvatakeneva tuṭṭhiṃ āpajje- [19v] [1] yyātha ārocayāmi vo bhikkhave paṭivedayāmi vo bhikkhave mā vo sāmāññatthikānaṃ satam sāmāññattho parihāyissati uttari-karaṇīye || kiñci bhikkhave uttari-karaṇīyaṃ idha bhikkhave bhikkhu vivitaṃ [2] senāsanaṃ bhajati araṇñaṃ rukkhamaṃ pabbataṃ kandaraṃ gī- [○] rigīhaṃ susānaṃ vanapabbaṃ abbhokāsaṃ palāpuññaṃ so pacchābhataṃ piṇḍapā- [○] tapaṭikanto nisīdati pallaṅkaṃ ābhujitvā ujum [3] kāyaṃ paṇidhāya parimukhaṃ satim upaṭṭhapetvā so [○] abhijjhaṃ loke pahāya vigatābhijjhena cetasā viharati abhijjhā- [○] ya cittaṃ parisodheti byāpāda- padosaṃ pahāya [4] abyāpāda- citte viharati sabba-pānabhūta¹³⁶-nukampī [○] byāpāda- padosā cittaṃ parisodheti thīnamiddhaṃ pahāya vigatathīnamiddho vi- [○] harati āloka-saññī¹³⁷ sampajāno thīnammi- [5] ddhā cittaṃ parisodheti || uddhaccakukkuccaṃ pahāya anuddhato viharati ajjhataṃ vūpasanta-citto uddhaccakukkuccā cittaṃ parisodheti vicikiccham pahāya ti- [20r] [1] ṇṇavicikicchō viharati akathaṃkathī kusalesu dhammesu vicikicchāya cittaṃ parisodheti seyyathāpi bhikkhave¹³⁸ iṇaṃ ādāya kammante payojeyya tassa te kammantā sampajjeyyūṃ so yāni ca porāṇāni [2] iṇamūlāni tāni ca byantikareyya siyā cassa [○] uttari avasiṭṭhaṃ dārabharaṇāya¹³⁹ evamassa ahaṃ kho pubbe iṇaṃ ādāya ka- [○] mmante payojemi tassa me te kammantā sampajjimsu so- [3] haṃ yāni ca porāṇāni iṇamūlāni tāni ca byantī [○] akāsī atthi ca me uttari avasiṭṭhaṃ dāsābharaṇāyati so tatonidānaṃ [○] labhetha pāmujjaṃ adhigaccheyya somanassaṃ || se- [4] yyathāpi bhikkhave puriso ābādhiko assa dukkhi- [○] to bālhagilāno bhattacassa nacchādeyya¹⁴⁰ cassa kāye balamattā so [○] aparena samayena tamhā ābādhā mucceyya bhattaṃ [5] cassa chādeyya siyā cassa kāye [ca] balamattā tassa evamassa ahaṃ kho pubbe ābādhiko ahoṣi dukkhito bālhagilāno bhattaṃ ca me na chādesi na ca me āsi kāye balamattā somhi etara- [20v] [1] hi tamhā ābādhī mutto bhattaṃ ca me chādeti atthi ca me kāye balamattāti so tatonidānaṃ labhetha pāmujjaṃ adhigaccheyya somanassaṃ seyyathāpi bhikkhave puriso bandhanāgāre bandho assa [2] so aparena samayena tamhā bandhanā mucceyya [○] sotthinā abhayena¹⁴¹ na cassa kiñci bhogānaṃ vayo tassa evamassa a- [○] haṃ kho pubbe bandhanāgāre bandho ahoṣiṃ || [3] somhā¹⁴² bandhanā mutto sotthinā abhayena natthi ca [○] me kiñci bhogānaṃ vayoti so tatonidānaṃ labhetha pāmujjaṃ adhi- [○] gaccheyya somanassaṃ || seyyathāpi bhikkha- [4] ve puriso dāso assa anattādhīno parādhīno [○] na yenakāmaṅgamo so aparena samayena tamhā dāsabyā mucce- [○] yya attādhīno aparādhīno bhujisso yena- [5] kāmāgamo tassa evamassa ahaṃ kho pubbe dāso ahoṣiṃ anattādhīno aparādhīno na yenakāmaṅgamo somhi etarahi tamhā dāsabyā vimutto attādhīno na parādhīno bhujisso [21r] [1] yenakāmaṅgamoti so tatonidānaṃ labhetha pāmujjaṃ adhigaccheyya somanassaṃ || seyyathāpi bhikkhave puriso sadhano sabhogo kantāraddhānamaggaṃ paṭipajjeyya so aparena samayena ta- [2] mhā kantārā nitthareyya sotthinā abhayena na [○] cassa kiñci bhogānaṃ vayo *ti-so tatonidānaṃ* tassa evamassa a- [○] haṃ kho pubbe sadhano sabhogo *taṃ* kantāraddhā- [3] namaggaṃ paṭipajjīṃ somhi etarahi tamhā kantārā *ti-* [○] ṇṇo¹⁴³ sotthinā abhayena natthi ca me kiñci

127 *eds add ti*128 *VRI adds no*129 *VRI adds no*130 *haṃmi ms; haṅkhāmi eds*131 *eds add -mha*132 *VRI adds natthi*133 *eds add yāmaṃ*134 *eds add rattiyā*135 *pi ms; pīte eds*136 *eds add hitā-*137 *eds add sato*138 *eds add puriso*139 *eds add tassa*140 *eds add na*141 *abhayena ms; abhayena VRI; abyayena PTS, VRI(sī pi)*142 *somhā ms; somhi etarahi tamhā eds*143 *tiṇṇo ms; nitthiṇṇo eds*

bhogānaṃ vayoti so [○] tatonidānaṃ labhetha pāmujaṃ adhiḡaccheyya [4] somanassaṃ || evame¹⁴⁴ kho bhikkhave bhikkhu yathā [○] iṇaṃ¹⁴⁵ yathā bandhanāgāraṃ yathā dāsayaṃ yathā kantāramaddhānaṃ¹⁴⁶ ime pa- [○] ŋca nivaranaṃ appahīne attani samanupa- [5] ssaṭi seyyathāpi bhikkhave āṇanyaṃ yathā arogyaṃ yathā bandhanā mokkhaṃ yathā bhujissaṃ yathā khemantabhūmi evameva bhikkhu ime pañca nāvaraṇe pahīne attani samanupassati so ime pañca ni- [21v] [1] varaṇe pahāya cetaso upakkilese paññāya dubbhākarāṇe vivicca kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṃ savicāraṃ vivekajaṃ pītisukhaṃ paṭhamajjhānaṃ uppasampajja viharati so imameva kāyaṃ [2] vivekajena pītisukhena abhisandeti¹⁴⁷ paripureti [○] parippharati nāssa kiñci sabbāvato kāyassa vivekajena pītisukhena [○] appaṭṭaṃ hoti seyyathāpi bhikkhave dakkho¹⁴⁸ nhā- [3] pakantevāsi¹⁴⁹ kamaṃyathāle nhāniya-cuṇṇāni ā- [○] kiritvā uddhakena paripphosakaṃ paripphisaṃ sanneyya sāya-nhāniyapi- [○] nhi nmesnehānugatā snehapanetā santarabā- [4] hirā phuddhā sinehena¹⁵⁰ ca paggharaṇi evameva kho [○] bhikkhave bhikkhu imameva kāyaṃ vivekajena pītisukhena abhisandeti [○] parisandeti paripureti parippharati nāssa kiñci sa- [5] bbāvato kāyassa vivekajena pītisukhena apphuṭaṃ hoti || puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu vitakkavicāraṇaṃ vūpasamā avihā ajjhattaṃ sampasādanaṃ cetaso ekodibhāvaṃ avitakkaṃ avicāraṃ samādhijaṃ [22r] [1] pītisukhaṃ dutiyajjhānaṃ upasampajja viharati so imameva kāyaṃ samādhijena sukheṇa pītisukhena abhisandeti¹⁴⁷ parisandeti paripureti parippharati nāssa kiñci sabbāvato kāyassa samādhijena pītisukhena a- [2] pphātaṃ hoti seyyathāpi bhikkhave udakarahado [○] gambhīrodako tassa nevassa puratthimāya disāyaṃ udakassāyamukhaṃ [○] na pacchimāya disāya udakassāyamukhaṃ na uttara di- [3] sāya udakassāyamukhaṃ na dakkhiṇāya disāya [○] udakassāyamukhaṃ devo ca¹⁵¹ kālena kālaṃ samādhāraṃ anuppavecche- [○] yya atha kho tamhā ca udakarahadā sitā vārīdhā- [4] rā ubbhijjivā tameva udakarahadaṃ pi sītena vāri- [○] nā abhisandeyya parisandeyya paripureyya paripphareyya nāssa [○] kiñci sabbāvato udakarahadassa sītena vā- [5] riṇā apphuṭaṃ assa evameva kho bhikkhave¹⁵² imameva kāyaṃ samādhijena pītisukhena abhisandeti parisandeti paripureti parippharati nāssa kiñci sabbāvato kāyassa samādhijena pītisu- [22v] [1] khena apphuṭaṃ hoti || puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu pītiyā ca virāgā upekkhako ca viharati sato ca sampajāno sukhañca kāyena paṭisaṃvedeti yantaṃ ariyā ācikkhanti upekkhako sataṃ sukhavihā- [2] rīti tatiyajjhānaṃ upasampajja viharati so ima- [○] meva kāyaṃ nippītikena sukheṇa abhisandeti parisandeti paripureti [○] parippharati nāssa kiñci sabbāvato kāyassa nippī- [3] tikena sukheṇa apphuṭaṃ hoti seyyathāpi bhikkhave uppaliniyaṃ vā paduminiyaṃ vā puṇḍarīkaniyaṃ vā appekaccāni [○] upalāni vā padumāni vā puṇḍarīkāni vā udake jā- [4] tā¹⁵³ udake saṃvaddhāni udakānuggatāni antoni- [○] muggaposiṇi tāni yāva ca aggā yāva [ca] mūlā sītena vārīnā abhisā- [○] nnāni parisannāni paripurāni paripphāṭāni nāssa ki-

[5] ŋci sabbāvataṃ upalānaṃ vā padumānaṃ vā puṇḍarīkānaṃ vā sītena vārīnā apphuṭaṃ assa evameva kho bhikkhave bhikkhu imameva kāyaṃ nippītikena sukheṇa vā abhisandeti parisandeti paripureti [23r] [1] parippharati nāssa kiñci sabbāvato kāyassa nippītikena sukheṇa apphuṭaṃ hoti || puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu sukheṇa ca pahānā dukkheṇa ca pahānā pubbeva somanassa-domanassānaṃ atthāṅgamā adukkhamasukhaṃ upe- [2] kkhāsatipārisuddhiṃ catutthajjhānaṃ upasampajja viharati [○] so imeva¹⁵⁴ kāyaṃ parisuddhena cetasā pariyodātena pharitvā nisi- [○] nno hoti nāssa kiñci sabbāvato kāyassa pari- [3] suddhena cetasā pariyodātena apphuṭaṃ hoti [○] seyyathāpi bhikkhave puriso odātena vatthena sīsaṃ¹⁵⁵ pārūpitvā nisi- [○] nno assa¹⁵⁶ kiñci sabbāvato kāyassa odātena¹⁵⁷ [4] apphuṭaṃ assa evameva kho bhikkhave bhikkhu imameva [○] kāyaṃ parisuddhena cetasā pariyodāte¹⁵⁸ pharitvā nisino ho- [○] ti nāssa kiñci sabbāvato kāyassa pari- [5] suddhena cetasā pariyodātena apphuṭaṃ hoti || so evaṃ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatupakkilese mudubhūte kammaniyeṭṭhite āneñjappatte [23v] [1] pubbenivāsaṇussati- ṇāṇāya cittaṃ abhininnāmeti so anekāvihitaṃ pubbenivāsaṃ anussarati seyyathidaṃ ekampi jātiṃ dvepi jātiyo || pe || iti sākāraṃ sauddesaṃ anekāvihitaṃ pu- [2] bbenivāsaṃ anussarati seyyathāpi bhikkhave puri- [○] so sakamhā gāma aññaṃ gāmaṃ gaccheyya tamhā¹⁵⁹ gāma añña-gāmaṃ gaccheyya¹⁶⁰ [○] tamhāpi gāma sakaṃyeva gāmaṃ paccāgaccheyya¹⁶¹ [3] evamassa ahaṃ kho sakamhā gāma amu gāmaṃ [○] āgañchimiṃ tatra pi evaṃ atthāsi evaṃ nisīdi evaṃ abhāsi evaṃ tuṇhī [○] aho si tamhāpi gāma aṣuṃ gāmaṃ māgañchi [4] tatrāyaṃ pi evaṃ atthāsi evaṃ nisīdi evaṃ abhāsi [○] evaṃ tuṇhī aho si || somhi tamhā gāma sakaṃyeva gāmaṃ [○] paccāgatoti evameva kho bhikkhave [5] bhikkhu anekāvihitaṃ pubbenivāsaṃ anussarati seyyathidaṃ ekampi jātiṃ dvepi jātiyo || pe || iti sākāraṃ sauddesaṃ anekāvihitaṃ pubbe- [24r] [1] nivāsaṃ anussarati so evaṃ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatupakkilese mudubhūte kammaniyeṭṭhite āneñjappatte sattānaṃ cutupapāta-ñāṇāya [2] citta abhinnāninnāmeti so dibbena cakkhunā [○] visuddhena atikkantamānussakena satte passati cavamāne uppa- [○] jjamāne¹⁶² hīne paṇite suvaṇṇe dubbaṇṇe [3] suggate duggate yathākkammūpage satte pajā [○] nāti¹⁶³ seyyathāpi bhikkhave dve agārā asannadvārā¹⁶⁴ tattha ca- [○] kkhumā puriso majjhe thito passeyya manu- [4] sse gehaṃ pavāsante pi nikkhamante pi anu- [○] sañcareante pi anuvicāraṇte pi evameva kho bhikkhave bhikkhu [○] dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānu- [5] ssakena satte passati cavamāne uppajjamāne¹⁶⁵ hīne paṇite suvaṇṇe dubbaṇṇe suggate duggate yathākkammūpage satte pajānāti¹⁶⁶ so evaṃ samāhite citte parisuddhe pariye- [24v] [1] dāte anaṅgaṇe vigatupakkilese mudubhūte kammaniye thite āneñjappatte āsavānaṃ khayāñāṇāya cittaṃ abhininnāmeti so idaṃ dukkhanti yathābhūtaṃ pajānāti [2] ayaṃ dukkhasamuddhāyoti yathābhūtaṃ pajā- [○] nāti ayaṃ dukkhanirodhoti yathābhūtaṃ pajānāti ayaṃ du- [○]

¹⁴⁴ eds add -va

¹⁴⁵ eds add yathā rogaṃ

¹⁴⁶ kantāramaddhānaṃ ms; kantāradhānamaggaṃ eds

¹⁴⁷ eds add parisandeti

¹⁴⁸ eds add n(a)hāpako vā

¹⁴⁹ eds add vā

¹⁵⁰ eds add na

¹⁵¹ eds add na; PTS(M) omits it

¹⁵² eds add bhikkhu

¹⁵³ jātā ms; jātāni eds

¹⁵⁴ imeva ms; imameva eds

¹⁵⁵ sisam ms; sasisaṃ eds

¹⁵⁶ assa ms; assa nāssa eds; nāssa PTS(M)

¹⁵⁷ eds add vatthena

¹⁵⁸ eds add -na

¹⁵⁹ eds add pi

¹⁶⁰ eds add so

¹⁶¹ eds add tassa

¹⁶² uppajjamāne ms; upapajjamāne eds

¹⁶³ VRI adds pe; PTS adds 12 lines of text.

¹⁶⁴ asannadvārā ms.; sannadvārā VRI(ka); sadvārā eds

¹⁶⁵ uppajjamāne ms; upapajjamāne eds

¹⁶⁶ eds add pe (PTS two words earlier)

kkhanirodhagāminī paṭipadāti yathābhūtaṃ pajā- [3] nāti ime āsavāti yathābhūtaṃ pajānāti [○] ayaṃ āsavasamudbhayoti yathābhūtaṃ pajānāti ayaṃ āsavaniro- [○] dhoti yathābhūtaṃ pajānāti ayaṃ āsavani- [4] rodhagāminī paṭipadāti yathābhūtaṃ pajānā- [○] ti tassa evaṃ jānato evaṃ passato kāmāsavāpi cittaṃ

vimuccati bhavā- [○] savāpi cittaṃ vimuccati avijjāsavāpi cittaṃ vimucca- [5] ti vimuttasmim vimuttambiti nāṇaṃ hoti khīṇā jāti vusitaṃ brahmacariyaṃ kataṃ karaṇīyaṃ nāparaṃ itthattāyāti pajānāti seyyathāpi bhikkhave pabbatasamkhepe udakarahado accho

Köszönetnyilvánítás

A Székely Nemzeti Múzeum pálmaleveles kéziratáról Kelecsényi Ágnesnek, a MTA KIK Keleti Gyűjtemény osztályvezetőjének köszönhetően szereztem tudomást. A kézirat befotózását Biszak Sándornak (Arcanum, Budapest) és Pálffy Eszternek (Sepsiszentgyörgy), néhány részlet képszerkesztői

utómunkálatait Boér Sebestyénnek (Sepsiszentgyörgy) köszönöm. Az írás számos helyén támaszkodtam Boér Hunor információira és javaslataira; az első függelék teljes egészében az ő munkája. A cikk megírását a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal K-112253 és K-120375 számú projektje támogatta.

Ruzsa Ferenc – Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Távol-keleti Intézet, Buddhológia és Tibetisztika Tanszék, Budapest, Múzeum Körút 4B/230, H-1088; ferenc.ruzsa@gmail.com

Levéltári források

Székely Nemzeti Múzeum intézményi levéltára (SZNM It)

– Alapleltár (a székely közületeknek való 1879-es múzeumátadás leltára), in: *Muzeum: I. 1875–1879. Látogatók könyve; Alapleltár – Cserey-Székely múzeum naplója (CsSzn)* (SZNM It, 1902-1)

Irodalom

ANĀLAYO, Bhikkhu

2019 On the *Mahātāṇhāsāṅkhaya-sutta*, *The Indian International Journal of Buddhist Studies*, 20, 143–157.

TRENCKNER, Vilhelm (ed.)

1888 *The Majjhima-Nikāya*, I, The Pali Text Society, London.

VASADY NAGY Gyula

1877 A „Háromszéki Cserey-múzeum”, *Nemere*, VII/16 (febr. 24.), 61–62.

1877a A székely nemzeti múzeum számára f. év febr. havában beérkezett adományok kimutatása, *Nemere*, VII/19 (márc. 7.), 75.

VRI

1995 *Chattā Saṅgāyana Tipiṭaka 4.0*. Desktop edition, version 4.0.0.15. Vipassana Research Institute, Dhamma Giri.

WYNNE, Alexander

2018 Sāti's Encounter with the Buddha, *Journal of the Oxford Center for Buddhist Studies*, 14, 108–127.

XÁNTUS János

1877 Néhány hét Ceylon szigetén, *Budapesti Szemle*, XIII, 127–150, 292–349; XIV, 120–137, 231–284. / Különlenyomat ebből, Franklin-társulat Nyomdája, Budapest.

Manuscrisul pe foaie de palmier nr. inv. A. 683 al Muzeului Național Secuiesc (Rezumat)

Manuscrisul pe foaie de palmier a fost colectat în 1870, în Ceylon (Sri Lanka), de către János Xántus (1825-1894), fondatorul Parcului Zoologic și al colecției Muzeului Etnografic din Budapesta. Pentru cititorul român: însemnările lui din timpul emigrației pașoptiste l-au inspirat pe Karl May în crearea figurii lui Old Shatterhand, prietenul lui Winnetou. Conform datării lui Xántus, manuscrisul a fost realizat în sec. al XVIII-lea, la comandă regală siameză (din Thailanda). A ajuns în Muzeul Național Secuiesc ca donație a ilustrului savant. Manuscrisul, conținând în prezent 25 de file, trebuia să fi avut inițial o filă în plus. Textul cuprinde un fragment din canonul (budist) pali (prima legătură a *Majjhima-Nikāya*, probabil o a cincisprezecea legătură din textul întreg al *Mūla-panṇāsa*), este scris în limba pali, cu caractere khmer mai vechi (*aksar kham*), folosite pentru consemnarea textelor pali inclusiv în Thailanda. Unele locuri din text, diferite de locurile respective ale edițiilor și interpretărilor cunoscute, impun luarea lor în considerare și cu ocazia unei eventuale ediții critice din viitor.

The Palm-Leaf Manuscript A. 683 in the Székely National Museum (Abstract)

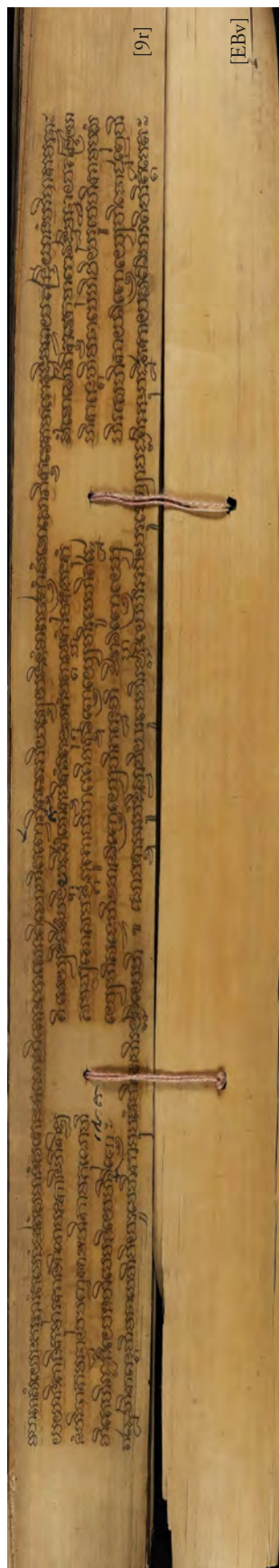
The manuscript was obtained in 1870 from Ceylon by János Xántus (1825–1894), the founder of the Budapest Zoo and the provider of the original collection for the Ethnographic Museum in Budapest. According to him, the manuscript was written in the 18th century for the Siamese king. The bundle of 23 written and two plain covering palm leaves is held together by two strings. Originally it contained one more leaf: folio 8 is missing. The text is part of the Buddhist Pali Canon: it was the fifteenth bundle of the *Mūla-panṇāsa*, the first volume of the *Majjhima-Nikāya*. It contains most of MN 38 and 39, the *Mahā-taṇhā-saṅkhaya-sutta* and the *Mahā-Assapura-sutta*. The language is Pali and the script is *aksar kham*, an older style of Khmer script (also used for writing Pali in Thailand). Since the MS contains many readings that differ from the printed editions, some of them very significant and quite convincing, it definitely proves that a new critical edition of the Pali Canon is urgently needed, where this small but important fragment will have to be considered.

Új	Ceruza	Khmer	Latin	kép	Szövegkezdet, PTS oldal/sor	Fotó sorszáma: IMG... a=felül, b=alul
folio-szám		folio-jelzet				
1	17	វ	va		259/13	IMG18a, IMG19b
2	18	វា	vā		260/10	IMG19a, IMG20b
3	19	វិ	vi		261/7	IMG20a, IMG21b
4	20	វិ	vī		261/32	IMG21a, IMG22b
5	21	វូ	vu		262/27	IMG22a, IMG23b
6	22	វូ	vū		263/19	IMG23a, IMG24b
7	23	វេ	ve		264/18	IMG24a, IMG25b
[8]	hiányzik	[វៃ]	[vai]		265/11	
9	1	វៃ	vae		266/7	IMG02a, IMG03b
10	2	វោ	vo		267/3	IMG03a, IMG04b
11	3	វាវ	vaṃ		267/34	IMG04a, IMG05b
12	4	វាវ	vaḥ		268/24	IMG05a, IMG06b
13	5	ស	sa		269/15	IMG06a, IMG07b
14	6	សា	sā		270/9	IMG07a, IMG08b
15	7	សិ	si		271/7	IMG08a, IMG09b
16	8	សិ	sī		272/8	IMG09a, IMG10b
17	9	សូ	su		272/35	IMG10a, IMG11b
18	10	សូ	sū		273/24	IMG11a, IMG12b
19	11	សេ	se		274/12	IMG12a, IMG13b
20	12	សៃ	sai		275/6	IMG13a, IMG14b
21	13	សៃ	sae		276/1	IMG14a, IMG15b
22	14	សោ	so		276/33	IMG15a, IMG16b
23	15	សាវ	saṃ		277/28	IMG16a, IMG17b
24	16	សាវ	saḥ		278/31–279/33	IMG17a, IMG18b

1. táblázat A kézirat, a PTS kiadás és a faksimile konkordanciája

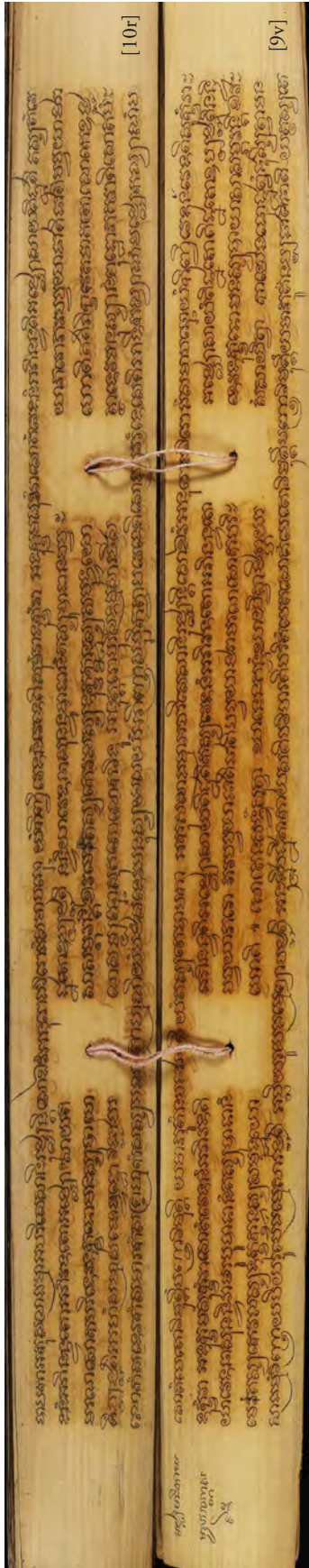

1. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) borító-levelei (külső oldalak; fakszimile), IMG01

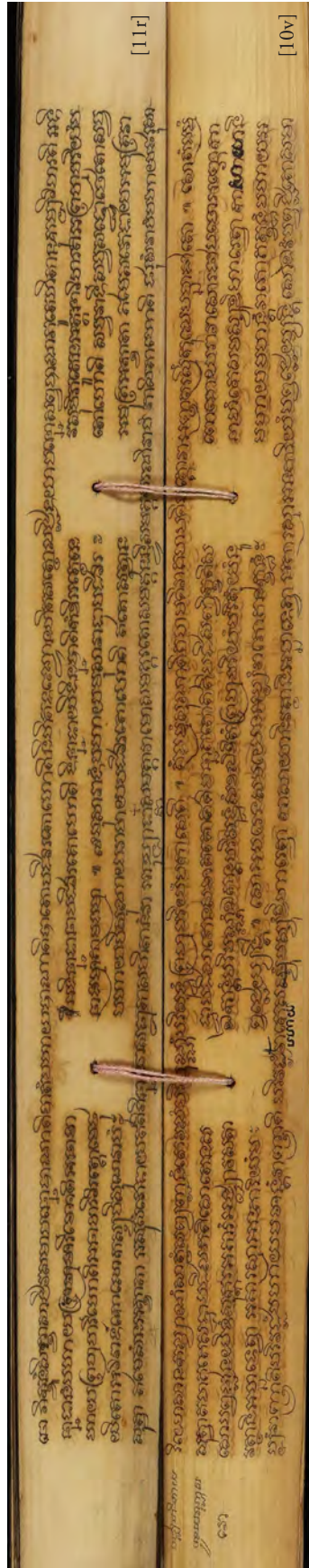

2. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG02

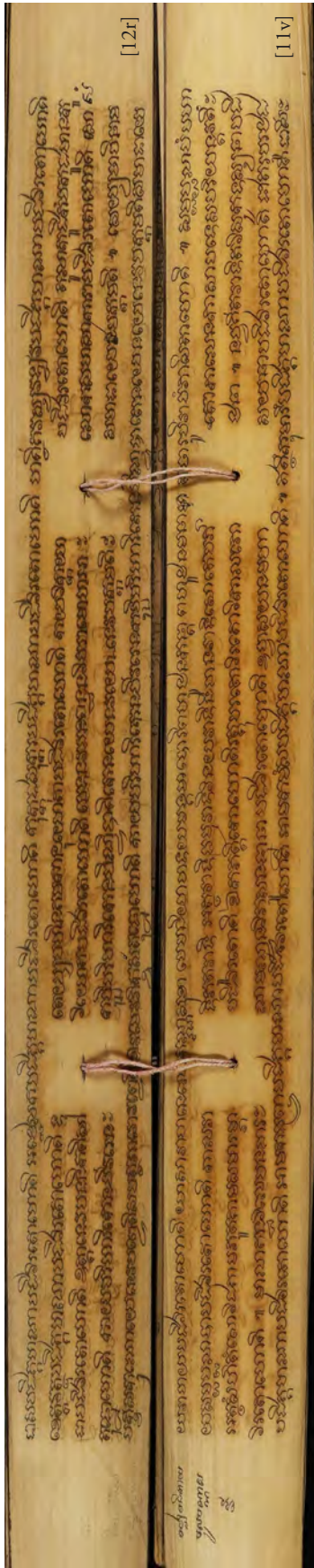

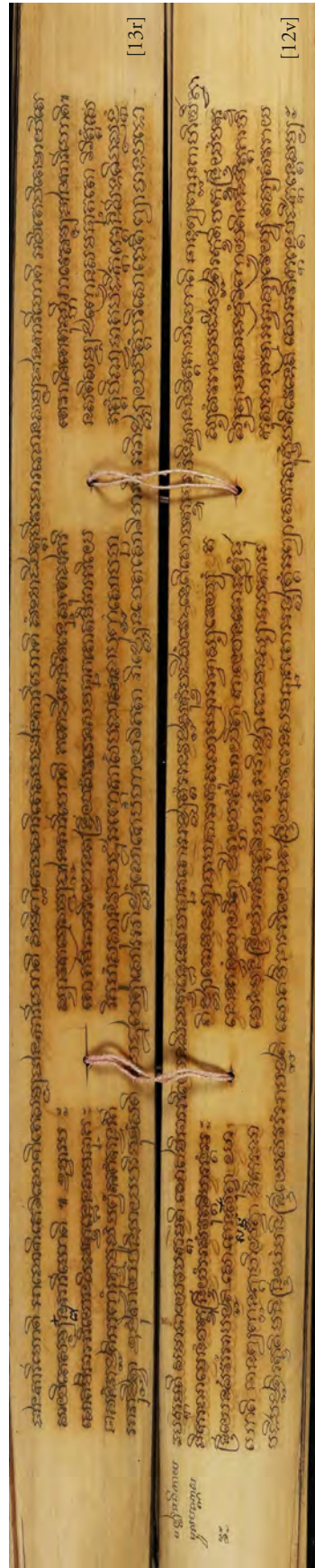
3. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [r.] 683) jelenleg (faksimile), IMG03

4. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [r.] 683) jelenleg (faksimile), IMG04

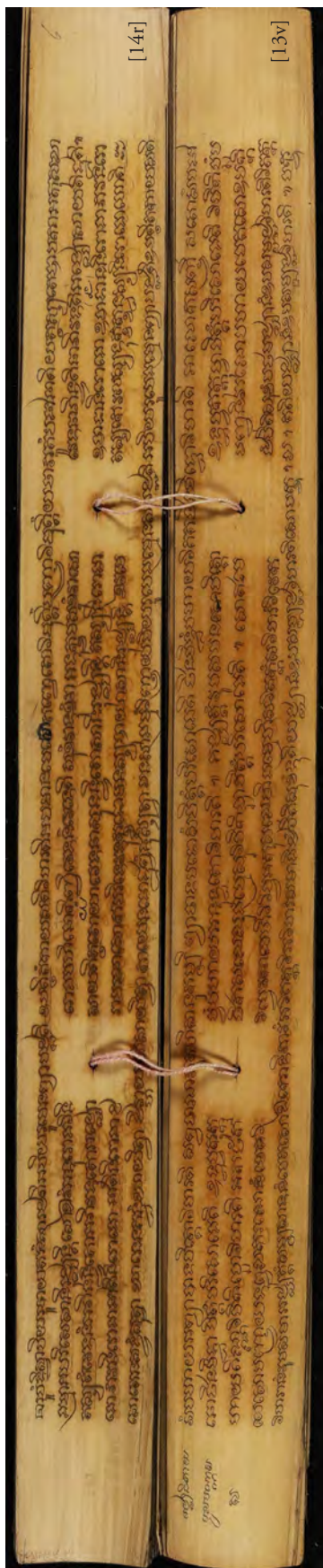

5. ábra A kézirat (SZNM, K. A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG05

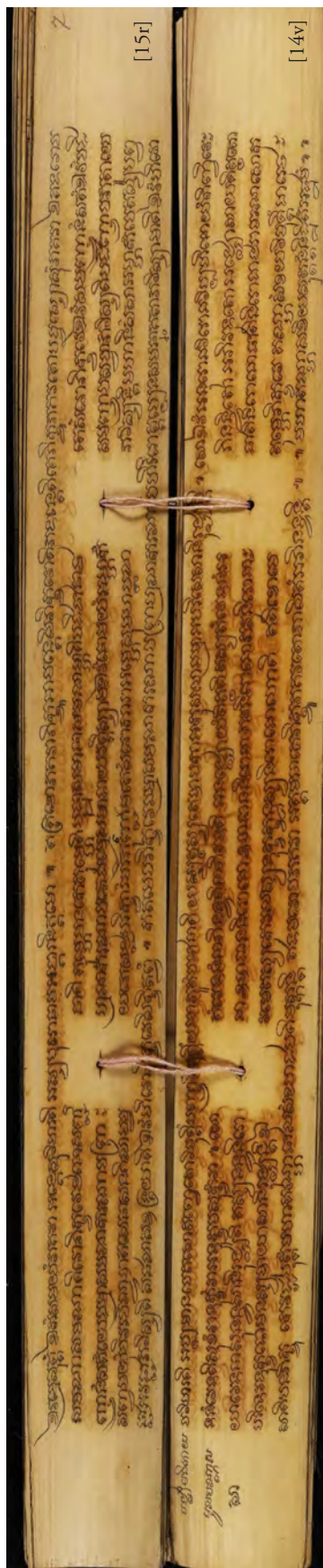

6. ábra A kézirat (SZNM, K. A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG06

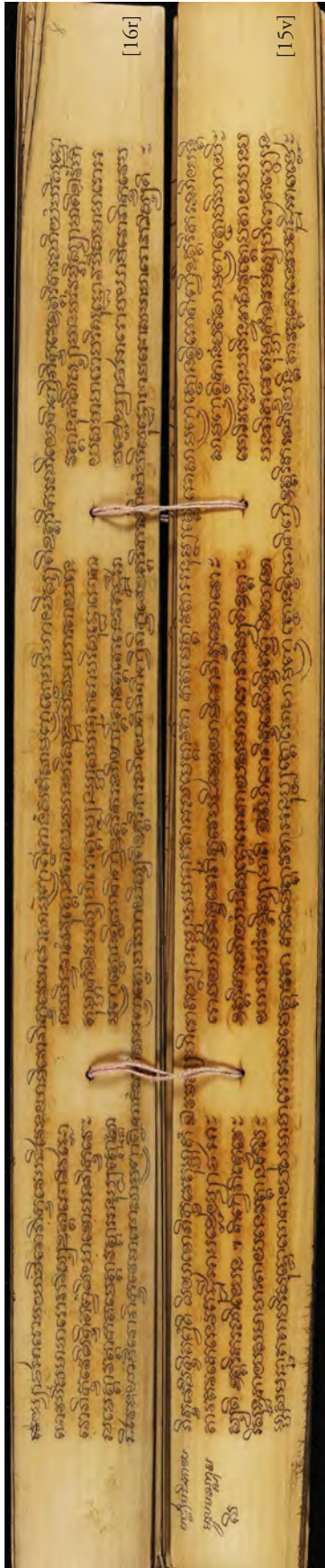

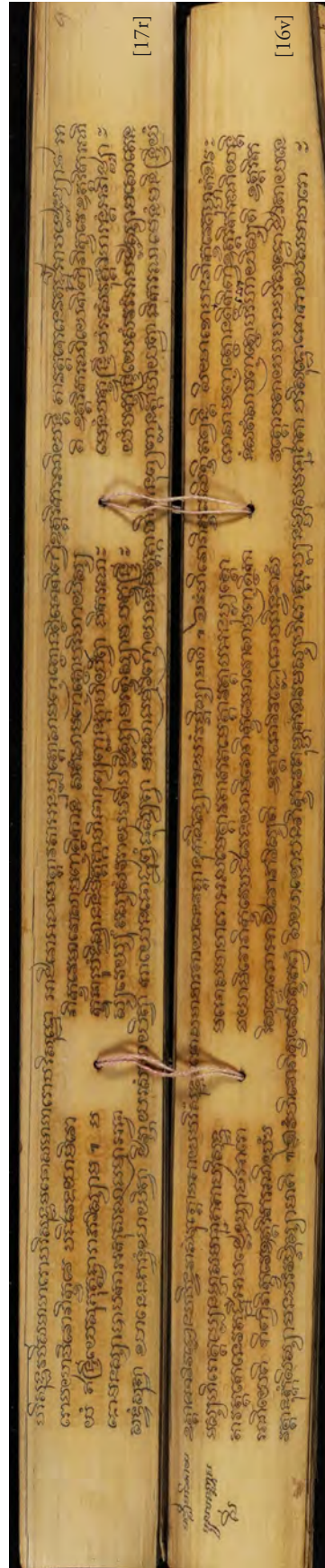
7. ábra A kézirat (SZNM, K. A. [t.] 683) jelenleg (faksimile), IMG07

8. ábra A kézirat (SZNM, K. A. [t.] 683) jelenleg (faksimile), IMG08

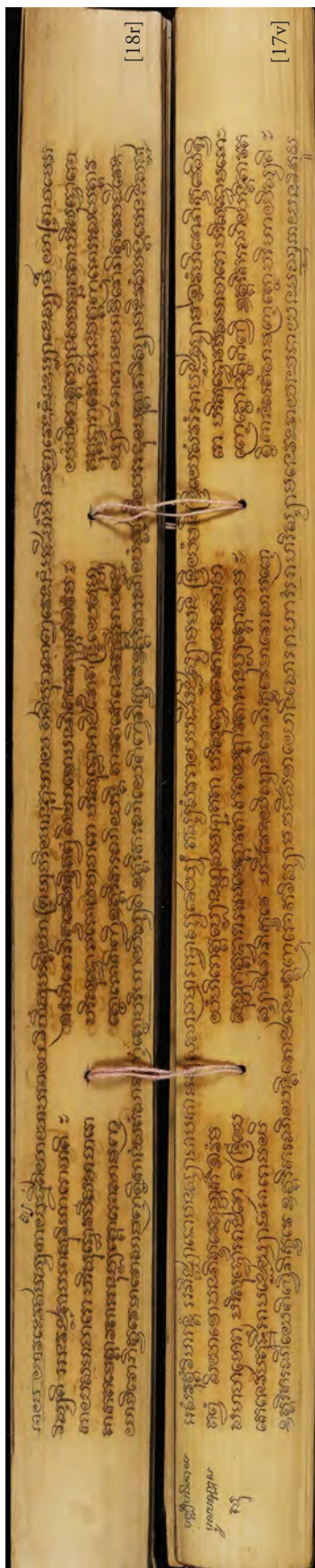

9. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG09

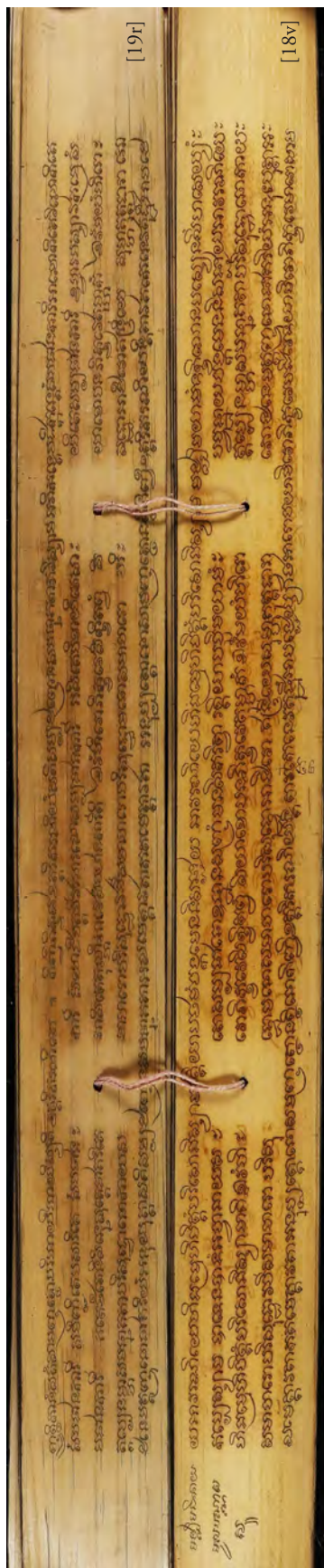

10. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG10

11. ábra A kézirat (SZNM, K. A. [t.] 683) jelenleg (faksimile), IMG11

12. ábra A kézirat (SZNM, K. A. [t.] 683) jelenleg (faksimile), IMG12

13. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG13

14. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG14

15. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (faksimile), IMG15

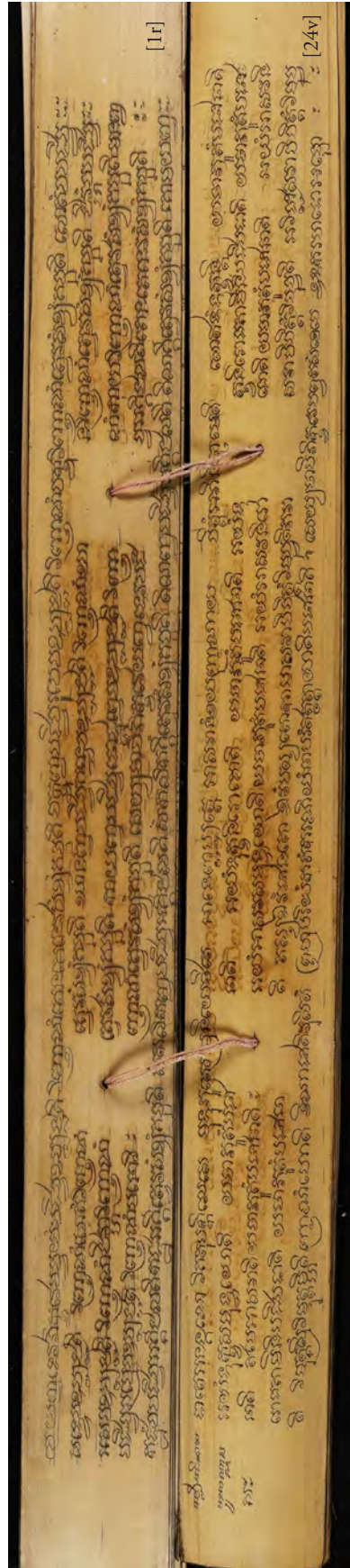

16. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (faksimile), IMG16

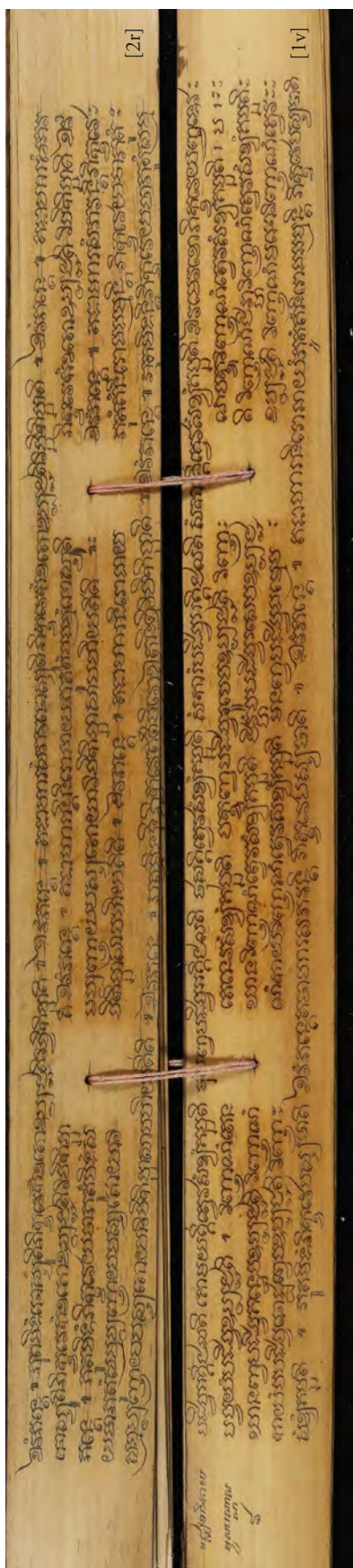

17. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (faksimile), IMG17

18. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (faksimile), IMG18

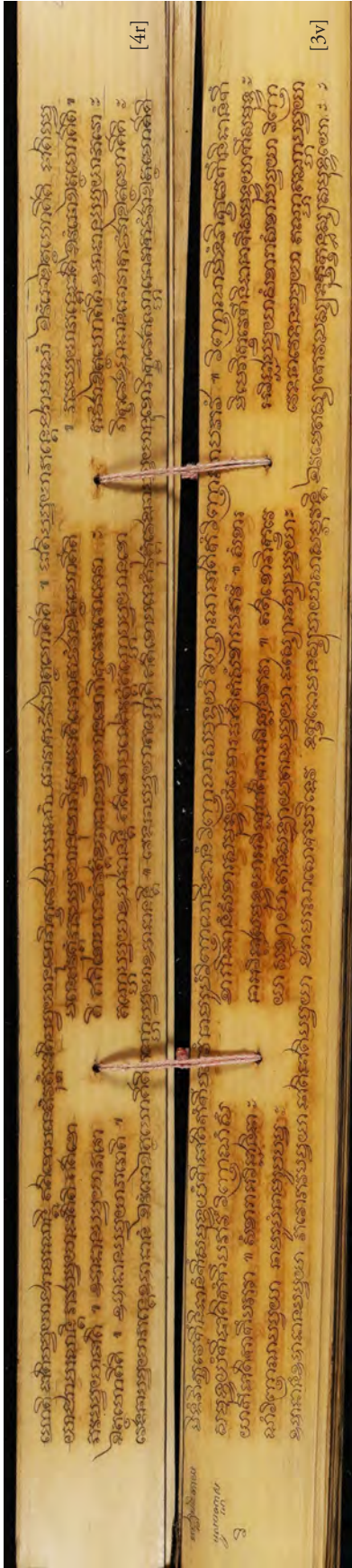

19. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (faksimile), IMG19

20. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (faksimile), IMG20

21. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG21

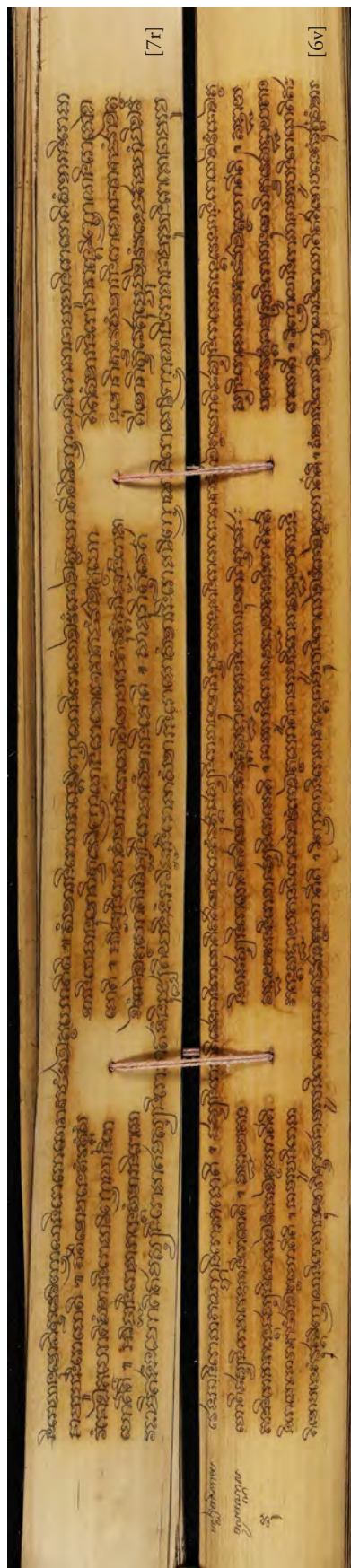

22. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG22

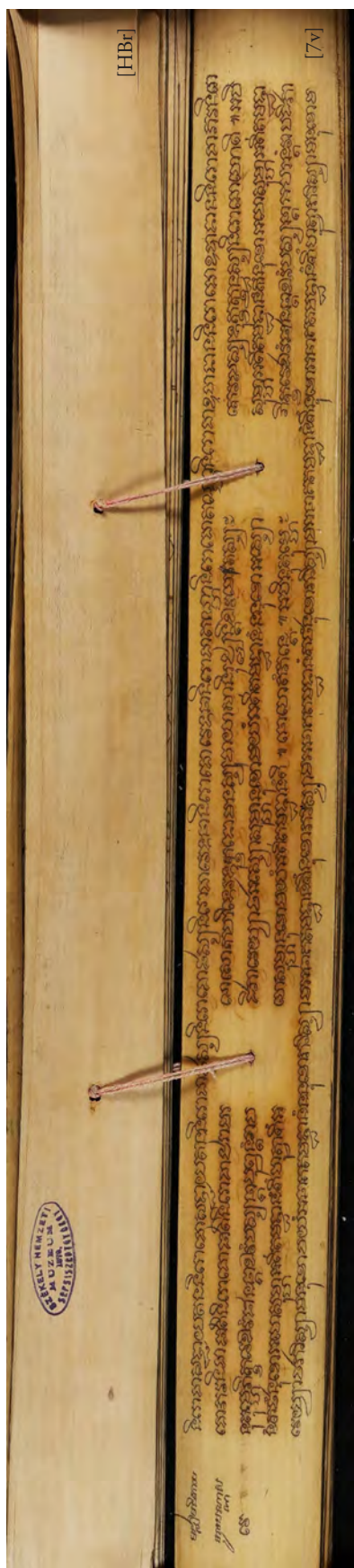

23. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (faksimile), IMG23

24. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (faksimile), IMG24

25. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG25

26. ábra A zsinetekkel jelenleg rossz oldalról átkötött kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683), a 9. és a 10. folio (a javasolt restitutív új számozással a [17v] és a [18r] oldalak) között kinyitva (fotó: Arcanum)

